

Bokprovning® på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation

Årgång 2020

#bokprovning

© Svenska barnboksinstitutet (Sbi)
Odengatan 61, 113 22 STOCKHOLM
tel 08-54 54 20 50
e-post: info@barnboksinstitutet.se
www.barnboksinstitutet.se
Får citeras om källan anges.
Begreppet Bokprovning är varumärkesskyddat
av Svenska barnboksinstitutet.
ISSN 1652-5566

Sbi SVENSKA
BARNBOKS
INSTITUTET
THE SWEDISH INSTITUTE FOR CHILDREN'S BOOKS

Svenska barnboksinstitutets Bokprovning

Bokprovningen består av öppna föreläsningar för alla intresserade, en utställning med årets barn- och ungdomsböcker samt en dokumentation med statistik och analyser. Begreppet Bokprovning är varumärkesskyddat av Svenska barnboksinstitutet. Bokprovningen genomförs med stöd från Stockholms stad.

En översikt – inget kvalitetsurval

I Bokprovningen går Svenska barnboksinstitutet igenom föregående års utgivning av barn- och ungdomsböcker och presenterar den genom statistik och fördjupningar i bland annat framträdande teman. Bokprovningen är därmed ett slags litteraturhistoria i mikroformat, som enbart tittar på ett enskilt år, men där jämförelser även förekommer bakåt.

I årets Bokprovning ingår de tryckta böcker från 2020 som inkommit till Sbi senast den sista februari 2021. Statistikdelen täcker inte digital utgivning (e-böcker, ljudböcker, digital litteratur och appar). Institutet samlar i nuläget inte på denna, men följer utvecklingen inom området.

I Bokprovningen görs ingen bedömning av de enskilda böckernas kvalitet. Syftet är i stället att se till **hela** utgivningen och bredden i den. Den som är intresserad av kvalitetsbedömningar hänvisas till dagstidningarnas och andra aktörers kritikerverksamhet samt de enskilda böckerna för egen bedömning.

Litteraturlistan som återfinns i dokumentationen innehåller endast de titlar som nämns i texten och är alltså **inte** en förteckning över samtliga böcker som utkom 2020.

Föreläsningar och utställning

Med anledning av det rådande pandemiläget har föreläsningarna och utställningen i samband med Bokprovningen förändrade förutsättningar. Föreläsningarna filmas av UR Samtiden och finns tillgängliga från månadsskiftet april/maj 2021 på UR play, Sbi play och SVT Kunskapskanalen. Utställningen exponeras i en enklare form digitalt och finns tillgänglig på Sbi:s webbplats från och med början av maj 2021. All dokumentation publiceras på institutets webbplats.

Begreppsförklaring

Svenska barnboksinstitutet använder tio huvudkategorier för att dela in utgivningen. De är:

- Bilderböcker
- Kapitelböcker
- Mellanåldersböcker
- Ungdomsböcker
- Tecknade serier
- Faktaböcker
- Poesi
- Samlingar
- Sångböcker
- Dramatik

Huvudkategorierna är en blandning av genre-, form- och åldersindelning enligt följande:

Bilderböcker vänder sig oftast till barn upp till sex år. Minst hälften av en bilderbok utgörs av bilder, som är jämnt fördelade. Vissa bilderböcker är åldersöverskridande.

Kapitelböcker utgör litteratur för åldern sex till nio år och är oftast rikt illustrerade textböcker.

Mellanåldersböcker vänder sig till barn och ungdomar mellan ungefär nio och tolv år.

Ungdomsböckernas målgrupp börjar vid cirka tolv år och fortsätter upp till vuxenromanerna. Gränsen mellan ungdomsroman och vuxenroman blir allt svårare att dra. De ungdomsböcker som vänder sig till äldre ungdomar har underkategorin Unga vuxna.

Innehåll

Svenska barnboksinstitutets Bokprovning.....	2
En översikt – inget kvalitetsurval.....	2
Föreläsningar och utställning.....	2
Begräppsförklaring.....	2
Sammanfattning.....	5
Bokprovning årgång 2020.....	6
Minskad fysisk utgivning och ökad digital.....	6
Bilderböcker, ungdomsböcker och översättningar minskar mest.....	7
Den svenska barnboksmarknaden.....	7
Utgivningen av ljudböcker för barn och unga 2020.....	8
Utgivningen av lättlästa böcker och börja läsa-böcker.....	10
Är det lätta lätt och det svåra svårt? En didaktisk-estetisk läsning av 2020 års kapitelböcker.....	11
En g(l)ömd historia? Historiska teman i barn- och ungdomslitteraturen 2020.....	13
Pandemi, virus och vikten av att tvätta händerna.....	14
Leken i 2020 års bilderböcker.....	16
Berättarteknik och form.....	17
Miljöfrågor och miljöförstöring.....	18
Kroppar och normer.....	19
Översättningar och skildringar av andra kulturer.....	20
Böcker publicerade på andra språk än svenska i Sverige.....	22
Återutgivning.....	23
Genomgång av litteraturkategorier.....	24
Bilderböcker.....	24
Kapitelböcker.....	25
Mellanåldersböcker.....	26
Ungdomsböcker.....	26
Faktaböcker.....	27
Tecknade serier.....	29
Samlingar.....	29
Poesi, dramatik och sångböcker.....	30
Litteraturlista över böcker nämnda i texten.....	31
Barn- och ungdomsböcker.....	31
Teoretisk litteratur.....	35
Svenska barnboksinstitutets statistik.....	37
Utgivningen av barn- och ungdomsböcker.....	37
Svenska och översatta barn- och ungdomsböcker.....	39

Förstaupplagor av barn- och ungdomsböcker	42
Översättningar av barn- och ungdomsböcker.....	44
Böcker publicerade på annat språk än svenska	45
Återutgivning av barn- och ungdomsböcker.....	47
Upphovspersoner i förstaupplagor	50
Huvudpersoner i förstaupplagor	52
Förlag och utgivare.....	54
Ämnesord.....	56
De vanligast förekommande ämnesorden 2020.....	56
Föreläsningar 2021	58
Föreläsare och skribenter 2021	59

Sammanfattning

Den sista februari 2021 hade det inkommit 2 037 tryckta barn- och ungdomsböcker till Svenska barnboksinstitutet (Sbi) med 2020 som utgivningsår, vilket är en minskning jämfört med föregående år med 180 titlar (8 procent). Det är tredje året i rad som utgivningen av tryckta böcker minskar efter toppåret 2017, då 2 532 titlar publicerades. Totalt har således den tryckta utgivningen minskat med drygt en femtedel på tre år.

En orsak till minskningen är att flera förlag har fokuserat utgivningen kring ett mindre antal titlar i spåren av minskade genomsnittsupplagor. Det hänger samman med den stora utgivningen under 2010-talet och tidigare branshdiskussioner om överutgivning. Pandemin har spelat liten roll för minskningen, men däremot har den medfört förändrade utgivningsstrategier på förlagen så till vida att den har påskyndat utgivningen i digitala format. Såväl utgivningen som försäljningen av digital utgivning har ökat under 2020 och liksom föregående år gäller det framför allt ljudböckerna. Det kan ha bidragit till den minskning av antalet återutgivna titlar som Sbi ser.

Den fortsatta ökningen av ljudboksutgivningen föranledde att Sbi även i år bad litteraturforskaren Ann Steiner, Lunds universitet, att titta på utvecklingen inom området för Bokprovningens räkning. Hon konstaterar att ljudboksformatet ännu inte har etablerat sig som ett format för originalutgivning. Fortsatt är det framför allt äldre titlar som förlagen ger ut som ljudbok, men i takt med utvecklingen av olika format sker en successiv förändring.

När det gäller de tryckta böckerna har utgivningen minskat i de allra flesta kategorierna, men allra mest bland bilderböckerna och ungdomsböckerna. Bilderböckerna har nu minskat med 25 procent på tre år och ungdomsböckerna med hela 38 procent på fyra år. Förlagen vittnar om att det är svårt att få lönsamhet i ungdomsboksutgivningen, vilket tillgänglig försäljningsstatistik bekräftar. Förlagen påtalar också svårigheterna i att nå ut med översatt litteratur. Andelen översättningar har minskat under tio års tid, men framför allt de senaste åren. År 2020 ökade klyftan ytterligare till den lägsta andelen översättningar som har noterats i Bokprovningen sedan start (36 procent). Sannolikt är det även den lägsta andelen som någonsin har noterats i den svenska barn- och ungdomsboksutgivningens historia.

Innehållsmässigt är barn- och ungdomsboksutgivningen i stort sig lik – med ett undantag. En ny kategori böcker etablerade sig 2020: böcker med tematisk koppling till covid-19 och pandemin. Även till exempel miljöfrågor var ett framträdande tema. Dokumentation går igenom dessa och andra centrala teman samt tittar närmare på berättarteknik och form i ett särskilt avsnitt. En genomgång görs också av utgivningen kategori för kategori. Detaljerade siffror över hela utgivningen presenteras i statistikbilagan.

Sbi har bjudit in språkdidaktikforskaren Katarina Rejman, Stockholms universitet, för att särskilt studera kapitelboksutgivningen. Rejman gör en didaktisk-estetisk läsning av 2020 års kapitelböcker och konstaterar att det finns två linjer i utgivningen: mer didaktiskt inriktade böcker och böcker som kräver en estetisk läsning. En slutsats som dras efter genomgången är att ett ensidigt fokus på läsförståelse riskerar att motverka den estetiska läsoplevelsen. Det i sin tur kan hindra både läsutveckling och lusten att läsa.

Med anledning av den starka samtidsorienteringen i barn- och ungdomslitteraturen har Sbi även bjudit in litteraturforskaren Andreas Hedberg, Uppsala universitet, för att undersöka hur historiska teman tar sig uttryck i utgivningen. Hedberg konstaterar att historien är närvarande, men att det ibland krävs en justering av blicken för att få syn på den. Genomgången visar att de historiska skeendena är en viktig resurs i böckerna i såväl berättarteknisk som politisk mening.

Bokprovningens fjärde gästskribent är Emilia Hellberg, kandidat i litteraturvetenskap med kulturvetenskaplig inriktning och praktikant på Sbi under 2020. Hellberg skrev om lekskildringar i bilderböcker i sin C-uppsats och följer upp temat i årets Bokprovning. Hellberg identifierar leken i 2020 års bilderböcker som ett universellt och tidlöst tema som varierar på en rad olika sätt. Framträdande är låtsasleken, vuxna som leker, konflikter i leken, att leka ensam, leken som bearbetning samt leken som ett ideal dikterat av vuxenvärlden.

Bokprovning årgång 2020

Minskad fysisk utgivning och ökad digital

Den sista februari 2021 hade det inkommit 2 037 tryckta barn- och ungdomsböcker till Svenska barnboksinstitutet (Sbi) med 2020 som utgivningsår, vilket är en minskning jämfört med föregående år med 180 titlar (8 procent). Det är tredje året i rad som utgivningen av tryckta böcker minskar efter toppåret 2017, då 2 532 titlar publicerades. Totalt har således den tryckta utgivningen minskat med drygt en femtedel på tre år.

Sbi har kontaktat de tio förlag som har minskat sin utgivning mest under 2020 för att undersöka orsakerna. De är delvis desamma som föregående år. Pandemin har spelat liten roll för antalet utgivna titlar i de allra flesta fallen, men däremot har den medfört förändrade utgivningsstrategier. Framför allt har utgivningen när det gäller digitala format, som e-böcker och ljudböcker, påskyndats. Olika förlag är ett av de förlag för vilket pandemin har fått störst konsekvenser. Förlaget valde att bromsa utgivningen av fysiska böcker och påskynda omställningen till digital utgivning, vilket resulterade i en minskning av fysiska titlar från 21 stycken 2019 till 10 stycken 2020. Som framgår nedan har pandemin också medfört att det har kommit flera böcker med tematisk koppling till virus och pandemier (se vidare särskilda rubriker).

Andra faktorer som förlagen nämner som orsaker till minskningen är att utgivningen har vuxit så mycket de senaste åren med för låga genomsnittliga upplagor som följd, vilket kan sättas samman med tidigare branshdiskussioner om överutgivning (*Bokprovning årgång 2019* 6). Flera förlag beskriver en situation där de behövde fokusera utgivningen kring ett mindre antal titlar för att främja kvalitet och möjlighet att marknadsföra böckerna effektivt. I ett fall rörde det sig om en tillfällig minskning på grund av ett uppköp. Sedan den 1 januari 2020 är Nypon och Vilja förlag en del av Studentlitteratur och utgivningen minskades medvetet för att underlätta integreringsprocessen.

Sbi har i dagsläget inte de tekniska möjligheterna att samla på digital utgivning och avsaknaden av ett regelverk för pliktleveranser på området gör att inte heller Kungliga biblioteket har någon statistik att tillgå. Branschen är hänvisad till de siffror som tas fram av Svenska Förläggareföreningen, som emellertid endast täcker medlemsförlagens utgivning. Dessa siffror visar att den digitala utgivningen har fortsatt öka och att ökningen var allra störst på ljudbokssidan (*Förlagsstatistik 2020* 15), vilket även torde gälla för branschen i stort. Den fortsatta ökningen inom ljudboksutgivningen föranledde att Sbi även i år bad litteraturforskaren Ann Steiner att titta på utvecklingen inom detta område för Bokprovningens räkning (se särskild rubrik nedan).

Det är fortfarande relativt ovanligt att barn- och ungdomsböcker ges ut enbart digitalt, men däremot ger förlagen ut mer och mer av äldre titlar i digitala format snarare än fysiska. Flera av de förlag som Sbi har talat med inför årets Bokprovning håller på att ge ut stora delar av sin backlist digitalt. Det har sannolikt påverkat siffrorna för återutgivningen i årets Bokprovning. Återutgivningen av tryckta böcker fortsatte att minska under 2020 och har därmed minskat med över en femtedel på två år (se vidare avsnittet Återutgivning nedan).

Den digitala utgivningen har inte bara ökat i antal titlar, utan även vad gäller försäljning. Under 2020 noterade Svenska Bokhandlareföreningen och Svenska Förläggareföreningen i sin gemensamma statistik, som täcker mer än 80 procent av handeln med böcker i Sverige, ett rekord i antalet sålda barn- och ungdomsböcker. Ökningen var nästan 30 procent jämfört med året innan och allra störst var den bland digitala abonnemangstjänster där den fördubblades. Däremot ökade omsättningen endast marginellt, då den starka förskjutningen till digitala format och kanaler också medför att förlagen tjänar avsevärt mycket mindre på varje konsumerat exemplar (Wikberg 21, 23, 27).

Bilderböcker, ungdomsböcker och översättningar minskar mest

Utgivningen har minskat i de flesta kategorierna 2020, men mellanåldersböcker och tecknade serier gick mot strömmen och ökade något. Störst var ökningen inom kategorin tecknade serier (16 titlar). De kategorier där utgivningen minskade mest sett till antalet titlar var återigen bilderböcker och ungdomsböcker. Bilderböckerna minskade från 768 titlar 2019 till 684 år 2020, vilket innebär en minskning med 11 procent. Ungdomsboksutgivningen minskade ännu mer procentuellt sett, med hela 21 procent, från 243 titlar 2019 till 191 år 2020. Flera av de förlag som Sbi har talat med säger att de har minskat sin utgivning av ungdomsböcker på grund av att det är svårt att få lönsamhet i den. Svenska Bokhandlareföreningens och Svenska Förläggareföreningens försäljningsstatistik bekräftar detta. Sett till den totala försäljningen av barn- och ungdomslitteratur 2020 var det ungdomsböckerna och böckerna för unga vuxna som sålde sämst. I antal exemplar räknat såldes mer än tio gånger så många böcker för åldersgrupperna 3–6 och 6–9 som för åldrarna 12–15 och 15+ (Wikberg 29).

Flera förlag påtalar också svårigheter i att nå ut med översatt litteratur. En konsekvens av det har blivit att förlagens möjligheter att ta kostnaderna för stora översättningsprojekt har minskat i takt med att de genomsnittliga upplagorna har gått ner. Sbi har under tio års tid noterat en successiv ökning av andelen originalsvensk utgivning och en minskning av den översatta litteraturen, men glappet har ökat de senaste åren. År 2020 ökade klyftan ytterligare. 64 procent (1 298 titlar) av den totala utgivningen utgörs nu av originalsvenska titlar, medan översättningarna endast står för 36 procent (739 titlar). Det är den lägsta andelen översättningar som har noterats i Bokprovningen sedan start. Sannolikt är det även den lägsta andelen som någonsin har noterats i den svenska barn- och ungdomsboksutgivningens historia (jfr Mählqvist 59; Tellgren 71; Warnqvist 341).

Den svenska barnboksmarknaden

Den svenska barnboksmarknaden är fortsatt bred. 256 olika förlag och andra utgivare gav ut tryckta barn- och ungdomsböcker i Sverige under 2020, inklusive egenutgivare. Det är dock de stora förlagen som dominerar utgivningen sett till antalet titlar. De tio förlag som gav ut flest titlar 2020 stod för 49 procent av utgivningen, vilket innebär en ökning jämfört med 2019 då de tio förlagen med flest titlar stod för 47 procent.

De reguljära förlagen står alltså för den absoluta majoriteten utgivna titlar, men även exempelvis föreningar, företag och skolor ger ut barn- och ungdomsböcker. De sistnämnda distribuerar ofta sina böcker på andra sätt än genom den reguljära bokhandeln. Egenutgivningen är svår att uppskatta, men sökningar i Kungliga bibliotekets (KB) databas Nationalbibliografin visar att den har minskat sedan KB började koda detta för fem år sedan, från cirka 170 titlar 2016 till cirka 135 titlar 2020. Siffrorna inkluderar utgivning via publiceringstjänster, där författaren själv betalar för utgivningen, och den delen av egenutgivningen har ökat. Det är de helt egenproducerade böckerna som har minskat. En förklaring till den övergripande minskningen kan vara att en del av utgivningen har flyttat över till hybridförlagen, där författarna investerar i utgivningen mot en större del av vinsten. Utgivning via hybridförlag, exempelvis Visto och Lumenos, har ökat något under samma period.

De tre största utgivarna av tryckta barn- och ungdomsböcker 2020 sett till antalet utgivna titlar var liksom föregående år Bonnier Carlsen (255 titlar), Rabén & Sjögren (169 titlar) och Tukan (132 titlar). Bonnier Carlsen ökade sin utgivning rejält med 53 titlar och var det enda av de större förlagen som gjorde det. Ökningen finns i alla större kategorier och det rör sig varken om Pixiböcker eller återutgivning, utan förstaupplagor. Även mindre utgivare som Visto, Beta pedagog, Fenix, Semic och Cobolt ökade utgivningen, men de allra flesta förlagen minskade sin utgivning under 2020. Sett till antal titlar hör Nypon, Egmont Publishing, Natur & Kultur, B. Wahlströms och Modernista till de förlag som minskade sin utgivning mest. Läs rörelsen gav inte ut några böcker alls 2020, vilket beror på att samarbetet kring distribuering av böcker via McDonalds har upphört. Inte heller IKEA gav ut någon bok 2020.

Det finns två stora förlagsgrupper i Sverige som ger ut barn- och ungdomslitteratur, Bonnierförlagen och Norstedts förlagsgrupp. De förlag som ger ut barn- och ungdomsböcker inom Bonnierkoncernen är Bonnier Carlsen, Bokförlaget Hedvig och Fenix förlag. Hedvig startade 2020 och ger ut lättläst litteratur och Fenix startade 2018 och ger i dagsläget ut barnböcker på arabiska och somaliska. Totalt stod Bonnierförlagen för 14 procent av utgivningen 2020, varav Bonnier Carlsen ensamt stod för 13 procent. Norstedts förlagsgrupp ägs av Storytel och de förlag som ger ut barn- och ungdomsböcker är Rabén & Sjögren, B. Wahlströms och sedan 2020 även Brombergs Bokförlag. Totalt stod förlagen inom Norstedts förlagsgrupp för tio procent av utgivningen 2020 och Rabén & Sjögren ensamt stod för åtta procent.

Utgivningen av ljudböcker för barn och unga 2020

Gästskribent: Ann Steiner

Att 2020 präglades av en pandemi kom för ljudboksmarknaden för barn och unga främst att betyda en stark uppgång av försäljning och spridning i olika digitala kanaler. Det gällde tillgång via folk- och skolbibliotek likaväl som kommersiella abonnemangstjänster. Det är dock inte någon ny utveckling utan var snarare en förstärkning av redan pågående förändringar i hur barn och unga läser och lyssnar till böcker. I skolan har den tydligaste trenden varit e-böcker och digitalt publicerat plattformsmaterial, på folkbibliotek och i hemmakonsumtionen via abonnemangstjänster främst ljudböcker och i någon mån hybridböcker (ljudbok plus e-bilderbok).

Det ökade intresset har lett till att antalet utgivna ljudböcker har ökat kraftigt och det finns en bred blandning av återutgivningar, nya verk som publiceras samtidigt med en tryckt version, originalutgivning för ljud samt olika typer av hybridböcker. Det är dock påtagligt att återutgivningar dominerar utgivningen. Det finns ingen samlad förteckning över ljudboksutgivningen för barn. Svensk Mediedatabas, som är en del av Nationalbibliografen, katalogiserar det som är utgivet i fysisk form på skiva. När det gäller ljudböcker som digital fil finns ingen nationell registrering. Den som är intresserad av uppgifter över ljudboksutgivningen är i stället hänvisad till Svenska Förläggareföreningens statistik, vilken bara täcker en del av utgivningen, eller att genomföra olika sökningar i exempelvis försäljningsdatabaser.

Svenska Förläggareföreningen samlar uppgifter från sina medlemsförlag och sedan 2013 har de även kategorin digitala ljudböcker i sin årliga statistik. Statistiken för 2020 täcker totalt 65 förlag varav 17 hade utgivning för barn och unga, vilket inkluderar de flesta stora utgivarna, men exempelvis inte böcker utgivna inom den danska Saga-koncernen för svensk marknad eller utgivningen från Sony Music. Dessa två företag är stora aktörer inom ljudboksutgivningen och stod för 309 titlar 2020; cirka 30 procent av årets utgivning av digitala barnböcker tillgängliga för försäljning.

Tabell 1. Utgivning av ljudböcker för barn och unga 2013–2020 på Svenska Förläggareföreningens medlemsförlag

År	Digital fil	CD
2020	539	20
2019	418	24
2018	325	36
2017	429	30
2016	229	11
2015	102	16
2014	151	14
2013	32	18

Källa: *Förlägsstatistik 2020*, Stockholm: Svenska Förläggareföreningen, 2021, s. 15.

De tillgängliga uppgifterna från Svenska Förläggareföreningen behöver kompletteras och som en metod har jag använt internetbokhandeln Adlibris som databas (se tabell 2). Även detta förfarande har begränsningar och det finns sannolikt både dubletter och utgivna titlar som inte finns till försäljning via denna kanal. Ett annat problem är att registrering av utgivna digitala titlar kan ske med en tidsförskjutning. Eftersom de primära distributionskanalerna för digitala ljudböcker är abonnemangstjänster har förlagen inte varit lika snabba med registreringen i Adlibris, där man bara har en mindre styckförsäljning. En undersökning av Adlibris som databas genomförd i februari varje år kommer därför att visa en för låg siffra, men hur låg går inte att veta. Varje undersökning blir ett slags ögonblicksbild. Årets undersökning, genomförd i februari 2021, visade till exempel en betydligt högre utgivning under 2019 än den som rapporterades i Bokprovnings 2020 (och som genomfördes i februari 2020). Det skulle kunna betyda att titlar utgivna 2020 ännu inte har registrerats hos Adlibris vilket i sin tur tyvärr belyser att även försäljningsdatabaser har brister och att bättre tillgång på utgivningsuppgifter är önskvärt. Det står dock klart att utgivningen har ökat under 2020 (se tabell 2).

Tabell 2. Antalet utgivna ljudböcker för barn och unga 2017–2020 registrerade i Adlibris databas

Förlag/År	2020	2019	2018	2017
Rabén & Sjögren	152	187	81	76
Saga Egmont (inkl. Storyhouse Egmont)	167	193	208	105
Bonnier Audio samt Bonnier Carlsen	111	97	113	106
B. Wahlströms	34	58	23	31
Nypon	77	79	170	–
Hegas	66	51	40	40
Storyside	66	12	36	70
Modernista	83	–	–	–
Sony Music Entertainment	142	–	–	–
Övriga förlag	254	220	214	148
Totalt	1 152	897	885	576

Källa: Adlibris databas.

Att nya aktörer ger sig in i utgivningen av ljudböcker för barn och unga är påtagligt i exemplen Modernista och Sony Music Entertainment. Modernista är ett förlag med reguljär utgivning av tryckta böcker och e-böcker, medan Sony Music är ett musikföretag som sedan tidigare har ett uppbyggt system för utgivning av ljud och där barnböcker har blivit ett kompletterande område.

I Bokprovnings årgång 2019 noterades tre tydliga mönster: dominans av inläsningar av äldre titlar, att det blivit vanligare med originalskrivna ljudböcker samt att mediala gränser mellan ljudböcker och andra format var i upplösning. Det är tre tendenser som har förstärkts under 2020. De allra flesta ljudböcker för barn som publiceras består, som nämnts, fortsatt av inläsningar av äldre titlar. Även många nya titlar ges ut som ljudbok, men de äldre är helt dominerande. I första hand beror det på att dessa utgör en omfattande källa för utgivning och att förlagen ofta har kvar en delad upphovsrätt med författarna. Betydelsen av upphovsrätten för en mer omfattande ljudboksproduktion kan också förklara det faktum att de flesta ljudbokstitlarna är svenska original. För Svenska Förläggareföreningens medlemsförlag rör det sig om 82 procent av utgivningen som bestod av svenska original (*Förlagsstatistik 2020* 15).

Originalskrivna ljudböcker, poddar, radioteater och andra ljudboksliknande verk för barn och unga är alla exempel på att föreställningar om boken och litteraturen är i förändring. Storytel är

det företag som har satsat mest på originalskrivna ljudböcker och databassökningarna tyder på att Storytel än så länge är den enda större aktören som ger ut ljudböcker i original för barn och unga. Redan 2019 inledde de ett samarbete med humorgruppen IJustWantToBeCool och 2020 gav de bland annat ut Sommarjobbarna i fyra delar. Under 2020 stod trion för sju av de tio mest lyssnade titlarna bland barn och unga i abonnemangstjänsten. Andra exempel på originalskrivna ljudböcker är faktaserien Kul med koll av Fredrik Berling i tio delar, med så vitt skilda ämnen som parkour, vikingar och ormar. Det är också värt att nämna Katharina Vittenlinds julserie om fem delar, Magiska julsagor, inte minst då den knyter an till ett annat vanligt fenomen inom ljud för barn, nämligen julproduktion. Julkalendern i Sveriges Radio har funnits sedan 1957 och har varit en blandning av originalverk och dramatiseringar av utgivna verk, men på grund av utsändningen i etern har de aldrig ansetts vara ljudböcker. Men när barn idag kan lyssna på kalendern i appar på samma sätt som ljudböcker har likheterna blivit större än skillnaderna. Ett exempel är 2020 års radiokalender *Knäckarbanketten* av Sara Bergmark Elfgren i regi av Eva Staaf och med musik av Frida Johansson (som bok tryckt 2019 med bilder av Emil Maxén).

Att ljudböcker finns i så olika format kan rimligen också förklaras av att ljudböcker är en del av en allt mer medialiserad bokbransch. Det har bland annat lett till att icke-traditionella förlag har blivit utgivare och att gränserna för vem som kan göra vad snabbt förändras. Att det redan nämnda musikförlaget Sony Music ger ut ljudböcker är ett konkret exempel på nya typer av aktörer, men det finns också små företag som Ullebomagic som i grunden är ett ljudproduktionsbolag som nu även ger ut klassiker, eller Boksmart med inriktning mot barnljudböcker som kom med sju titlar 2020. En öppenhet för blandade mediala former i barn- och ungdomsboksutgivningen kan också väcka nyfikenhet. En av denna litteraturs främsta egenskaper är trots allt att den ofta är prövande, experimentell och nyfiken.

Utgivningen av lättlästa böcker och börja läsa-böcker

Som Sbi har noterat i tidigare Bokprovningar har utgivningen av lättläst, alltså böcker anpassade för personer med lässvårigheter, och börja läsa-böcker, lästräningsböcker som är avsedda för personer som håller på att börja lära sig läsa, ökat markant det senaste decenniet. Med anledning av det och att Sbi i år har bjudit in forskaren Katarina Rejman att studera kapitelboksutgivningen – där utgivningen av lättlästa böcker och börja läsa-böcker är vanligast förekommande – kan en summering vara på sin plats.

Den första lättlästa boken i Sverige gavs ut 1968, en lättläst version av Per Anders Fogelströms *Sommaren med Monika* utgiven av Läromedelsförlaget. År 1987 startades Centrum för lättläst och 1991 beslutades att utgivning av lättläst skulle ske på ett särskilt förlag, LL-förlaget. Ansvaret ligger i dag på Myndigheten för tillgängliga medier, MTM. Sedan LL-förlaget bildades har en rad olika förlag etablerats som har särskild inriktning på lättläst, till exempel Hegas (startade 1983), Argasso (2002) och Nypon (2010). År 2020 tillkom även Hedvig som ny aktör.

Det var omkring år 2010 som utgivningen av lättlästa böcker och börja läsa-böcker tog fart ordentligt och sedan dess har den mer än fördubblats. Som tabell 3 visar är det utgivningen av lättläst som har ökat allra mest och särskilt utgivningen på svenska, som har ökat från 68 titlar 2011 till 203 titlar 2020. Utgivningen av börja läsa-böcker på svenska är ungefär lika stor i dag som för tio år sedan. Totalt sett har utgivningen av både lättlästa böcker och börja läsa-böcker ökat från 122 till 255 titlar de senaste tio åren och om lättläst utgivet på andra språk inkluderas blir motsvarande siffror 129 respektive 269 titlar. Den stora ökningen skedde under första halvan av 2010-talet. De fem senaste åren har utgivningen legat ganska jämnt. Utgivningen av lättläst är allra störst bland kapitelböckerna, där den är ungefär dubbelt så stor som i nästföljande kategorier (mellanåldersböcker, faktaböcker och ungdomsböcker).

Tabell 3. Utgivningen av lättlästa böcker och börja läsa-böcker 2011–2020

	Lättläst och Börja läsa på svenska och på andra språk	Lättläst och Börja läsa på svenska	Enbart lättläst på svenska	Enbart Börja läsa på svenska
2020	269	255	203	52
2019	287	245	203	42
2018	292	236	196	40
2017	330	262	217	45
2016	316	255	199	56
2015	285	241	153	88
2014	219	185	124	61
2013	196	179	146	33
2012	189	173	109	64
2011	129	122	68	54

Källa: Svenska barnboksinstitutets bibliotekskatalog, genre/form-termerna Lättlästa böcker och Börja läsa.

Är det lätta lätt och det svåra svårt? En didaktisk-estetisk läsning av 2020 års kapitelböcker

Gästsribent: Katarina Rejman

Barnlitteraturen har ofta befunnit sig i skärningspunkten mellan det didaktiska och det estetiska, det undervisande och det underhållande. Det didaktiska respektive det estetiska beskriver egenskaper hos böckerna, men kan också ses som fenomen som har betydelse för mötet mellan texten och läsaren. Ett fruktbart möte kan beskrivas som en matchning mellan repertoarer: bokens repertoar i form av omfång, språk, motiv och tema matchar läsarens repertoar, det vill säga läsarens förväntningar, kunskaper och erfarenheter (McCormick). Om avståndet är för stort uppstår ett läsmotstånd, medan ett för litet avstånd inte utmanar läsaren. Inga nya tankar väcks och läsningen upplevs som tråkig eller meningslös. Mötet med texten, själva läsoplevelsen, är således centralt för att väcka läsintresse, men också för läsutvecklingen. Egenskaper som tomrum i texten, litterärt språk och spännande intrig inbjuder till en estetisk läsning (Rosenblatt), en läsart som är inlevelsefull och subjektiv och där läsaren kopplar texten till sina egna erfarenheter. Läsning sätter igång ett antal komplexa mentala och kognitiva processer, men särskilt skönlitterär läsning utmanar läsarens inferensförmåga, förmågan att tolka och läsa mellan raderna. I samtal om gemensamt lästa texter får läsare pröva sina tolkningar och möta andras tankar, vilket upplevs som meningsfullt (Vischer Bruns).

En pågående samhällsdiskussion om det minskande intresset för läsning bland unga och om skolans roll i sammanhanget (Nordlund och Svedjedal) innebär att kapitelboken är intressant att studera ur ett didaktiskt-estetiskt perspektiv. Kategorin är bred och spretig. Här finns allt ifrån korta och enkla berättelser till avancerade romaner med komplicerad berättarstruktur. Mottagaranpassningen speglar den tänkta läsarens utveckling och här finns böcker lämpliga för högläsning, för den allra första självständiga läsningen och för den som läser mycket och har kommit längre i sin läsutveckling. Anpassningen syns i språk, omfång och berättarstruktur, men distinktionen mellan lättlästa böcker, alltså böcker avsedda för läsare med läs- och skrivsvårigheter, och börja läsa-böcker är inte alltid tydlig. Motiv som vänskap, mobbning och att börja skolan, liksom teman som kampen mellan det goda och det onda och att få vara den man är, återkommer. Dessutom finns här böcker i en rad olika genrer: fantasy, deckare, vardagsberättelser, sagor, häst- och fotbollsböcker.

Två linjer i utgivningen kan skönjas: böcker med tydliga didaktiska ambitioner och böcker där det litterära och estetiska är mer framträdande. Här ska dock tilläggas att ett flertal av de didaktiska böckerna har estetiska egenskaper. På samma sätt kan ett didaktiskt stråk finnas i de mer litterära böckerna.

Gruppen didaktiska böcker är stor och bred. Det didaktiska märks i formen som är tydligt anpassad till nybörjarläsaren. Frekventa ord och korta meningar underlättar läsningen som kanske ännu är långsam och stapplande. Andra förekommande drag är korta kapitel, korta textrader och text skriven i versaler. Även själva berättelsen är kort och enkel. *Lisen och skuggan* av Cecilia Sundh och Anna Nilsson är ett exempel på en kort men sammanhållen berättelse med spänningsmoment, där läsaren får stöd inte enbart av roliga bilder, utan även av korta kapitel som avslutas med en cliffhanger, vilket driver på läsningen.

I böcker som *Illustratören* och *Snickaren* av Anna Hansson och Emelie Stigwan är det didaktiska mer explicit i texten. Läsaren får veta mer om olika yrken och får lära sig specifika ord i anslutning till dessa. Andra vanliga didaktiska inslag är ordlistor, kartor och frågor till texten. Gruppen litterära böcker har drag som spännande intrig, fördjupad gestaltning, humoristisk stil, intresseväckande och för åldersgruppen aktuella motiv, som behandlas utan övertydlighet eller värdering. Det är böcker som ofta inte kräver mycket av den rent tekniska läsningen, men som ger en del stoff för tanke och samtal. Ett exempel är böckerna om familjen Monsterson av Mats Wänblad och Pelle Forshed, som 2020 kom ut i en samlingsvolym samt med en ny del, *Pappa Monsterson fyller år*. Läsoplevelsen ligger i att bildens budskap kontrasterar och kompletterar texten på ett finurligt sätt, som en skrattspegel, vilket här sker då två genrer, vardagsberättelsen och skräckberättelsen, möts. Detta kräver en estetisk läsning, läsaren måste bromsa upp för att uppleva berättelsens karaktärer och miljöer.

Jo Salmsons och Åsa Ekströms fantasyberättelser om Tam, som 2020 gavs ut i samlingsvolymerna *Tam och de åtta drakarna* och *Tam och den nya draken*, kan tjäna som exempel på språkligt och berättartekniskt mer utmanande böcker. Textens litterära gestaltning ställer krav på inferensförmåga, men typografi, illustrationer och en spännande berättelse har potential att fånga läsaren. Språket, som uppvisar ett semantiskt djup, bidrar till spänningen och stämningen. I ett stycke i *Tam och de åtta drakarna* kan man till exempel läsa hur Tam ”sprang”, ”rundade”, ”undvek att springa rakt in i”, ”svängde runt hörnet” och ”rusade” (54). I kombination med bilderna dras läsaren med i farten. Drakarnas namn Sky, Bleke, Röde, Letta, Moln, Smaragd, Svärta och Bella frammanar bilder av den färgskala drakarna representerar.

I *Överallt och ingenstans* av Oskar Kroon och Joanna Hellgren skildras en vardag med realism och djup och det är både sorgligt och spännande. Den omsorgsfulla gestaltningen, till exempel av scenen där huvudpersonen Sillen inte kan låta bli att stoppa ner en vacker glasuggla i fickan när hon vattnar blommor hos en granne hon egentligen är rädd för, erbjuder identifikationsmöjligheter, varmed läsaren dras in i fiktionsvärlden. Sillen är en tänkare och grubblar över klassiska filosofiska tankeexperiment. Boken underskattar således inte sin läsare, varken gällande språklig gestaltning eller motiv.

I *Maryam och mormorsmålet* av Minoos Shams och Katarina Strömgård möter läsaren flyktflickan Maryam, som inte vill prata svenska i protest och rädsla att glömma det språk hon har gemensamt med sin mormor, som blivit kvar i Iran. Hennes upplevelser av skolan och tillvaron i Sverige är tankeväckande. Det är också spännande att följa hur det går, ska Maryam gå med på att lära sig svenska till slut?

Bland kapitelböckerna kan man även hitta sådant som påminner om serieestetik och digitala medier: typografi med insprängda specialtecken, olika fonter och fontstorlekar, pratbubblor och andra multimodala inslag. Sådana texter ställer vissa krav på mottagarens repertoar, bland annat en förtrogenhet med att läsa ickelinjär text. Här kan ett förenklat språk och andra typer av förenklingar leda till bristande narrativ och lös intrig och utgöra hinder för inlevelsefull läsning.

En avslutande reflektion är att antalet tunna och enkla böcker är stort, vilket väcker frågan om det är en följd av en ”läspanik” (Martinsson) som följt på utvärderingar och rapporter om

sjunkande läsförståelse hos barn och unga. Frågebatterier i slutet av böcker och annat medföljande didaktiskt material uppmuntrar till en strategiinriktad läsning med syfte att stöda läsförståelse, något som går att mäta och alltså är i linje med den bedömningskultur som råder i skolan (Widhe). Men ensidigt fokus på läsförståelse riskerar att motverka den subjektiva, estetiska läsoplevelsen som forskare hävdar bidrar till att göra läsningen angelägen för unga läsare (Nordberg).

Sålunda kan det som ter sig lätt de facto hindra en önskad läsutveckling, medan det som ter sig mer krävande har potential att fånga och utmana läsaren, och på så sätt bidra till en gynnsam utveckling och ett genuint intresse för läsning.

En g(l)ömd historia? Historiska teman i barn- och ungdomslitteraturen 2020

Gästskribent: Andreas Hedberg

Under de senaste decennierna har det konstaterats att antalet barn- och ungdomsböcker med historiska teman har minskat. Svenska barnboksinstitutet har i tidigare Bokprovningar noterat en tydlig samtidsorientering och litteraturvetaren Helene Ehriander har visat att en minskning av historisk ungdomslitteratur inleddes redan under 1990-talet (*Bokprovning årgång 2017* 9–12; Ehriander 77–78). En genomgång av 2020 års utgivning visar dock att det finns gott om barnböcker som tar upp historiska fenomen. Men det finns anledning att justera blicken en aning för att få syn på dem.

Den som vill undersöka historiska teman i dagens barn- och ungdomslitteratur kan inte bara granska historiska romaner i traditionell mening. Det finns också ett stort antal böcker som tar sig an historien på andra sätt, ofta med ett visst mått av experimentlusta och lekfullhet. Det kan till exempel handla om hybridgenrer som historisk fantasy eller om böcker där huvudpersonerna själva ägnar sig åt historisk forskning. I 2020 års utgivning sker det sistnämnda till exempel med hjälp av gengångare (som i Cecilia Rojeks mellanåldersbok *Poltergeisten*), tidsmaskiner (som i Ann-Sofie Jeppsons och Örjan Modéns mellanåldersbok *Framtidsfararen Götheborg*) och magiska bibliotek (som i Hanna Blixts och Jessica Söderholms kapitelbok *Lönndörrens hemlighet*). Dessa böcker, med barn som ett slags historiska detektiver, utspelar sig alltså både i nutid och i dåtid. Därmed kan de kallas för diakrona historieskildringar, till skillnad från traditionella historiska romaner som utspelar sig på ett och samma tidsplan och som snarare kan kallas synkrona.

Det är lätt att peka på skillnaderna mellan å ena sidan hybridböcker och diakrona berättelser och å andra sidan de historiska romanerna, men det finns förstås också mycket som förenar dem. Även historisk fantasy kan skrivas utifrån omfattande research och även traditionella historiska romaner kombinerar fakta och fantasi.

I 2020 års utgivning finns ett drygt hundratal böcker som har någon form av historiskt tema. Knappt hälften av dem är faktaböcker. Bland de skönlitterära böckerna är historiska teman vanligast i mellanåldersböckerna, därefter kapitel- och ungdomsböckerna. I övriga kategorier är de däremot ovanliga. Böcker för små barn hämtar alltså i första hand sina ämnen och miljöer från samtiden, medan den främsta publiken för böcker med historiska ämnen är barn mellan nio och tolv år.

Gränsen mellan faktaböcker och skönlitteratur är flytande i det här materialet. Det finns till exempel ett didaktiskt inlägg även i många av de skönlitterära böckerna. I vissa fall kompletteras de skönlitterära texterna med faktarutor, såsom i Anna-Karin Anderssons och Elin Jonssons kapitelbok *Bronsåldern* och Åsa Storcks mellanåldersböcker *Sana och Taj Mahal* och *Itai och örnen*, med bilder av Anders Végh Blidlöv och Mattias Sköld.

En av de vanligaste kategorierna bland faktaböckerna är vad som kan beskrivas som kvinnohistoria eller feministisk historieskrivning. Tillsammans med den alltid framträdande kategorin dinosaurieböcker är den här typen av böcker faktiskt allra vanligast i faktaboksutgivningen 2020. Fenomenet kan delvis förklaras med de enorma framgångarna för Elena Favillis och Francesca Cavallos faktabok *Godnattsagor för rebelltjejer. 100 berättelser om fantastiska kvinnor* som kom på svenska 2017. I boken presenteras 100 historiska kvinnor som har

utmärkt sig på olika sätt och som presenteras som förebilder. Flera faktaböcker i 2020 års utgivning är tydligt påverkade av Favillis och Cavallos urval och formspråk; såväl Annika Meijers och Helena Franks *Curie & Co. Coola kvinnor som fått Nobelpriset* och Birgitta Ohlssons och Lina Bodéns *Lev som du vill. Tio svenska kvinnor visar vägen* innehåller samma slags miniatyrbiografier som förekommer hos Favilli och Cavallo. Formatet vidareutvecklas i Elin Häggs bok *Dömde kvinnor. Förbrytarskor i Sveriges historia*, som även tar upp kvinnor som varken kan kallas för hjältar eller förebilder, samtidigt som den visar att gränserna för vad som kan uppfattas som brottsligt har förflyttats under historiens gång.

Huvudrollerna i de skönlitterära böckerna med historiska teman spelas i regel av barnen själva. Eftersom mellanåldersböckerna dominerar är huvudpersonerna ofta i 9–12-årsåldern. De är vanliga barn i händelsernas periferi snarare än historiska berömdheter. Dessutom handlar det nästan alltid om *kompetenta* barn, barn som själva löser problem och mysterier utan vuxnas medverkan, som i Camilla Lagerqvists mellanåldersbok *Flykten till Amerika*, om den föräldralösa emigranten Ingrid, eller i Patric Nyströms och Per Demervalls mellanåldersbok *Hotet ombord*, en av flera delar i en serie om Lisa och Max och deras äventyr med historiska uppfinnare.

Våld, olyckor och förtryck är vanliga motiv. Huvudpersonernas uppgift är då ofta att undkomma faror eller att verka för goda värden som frihet och fred. I den meningen är de här böckerna progressiva. Det finns också en tydlig framåtrörelse i dem. Barnen i böckerna blir aktörer som medverkar i strävan att förbättra världen, som i en annan bok av Camilla Lagerqvist, mellanåldersboken *Pärlor av glas*, där den fjortonåriga Nessa får konfrontera 1920-talets begränsande kvinnoroller.

För författaren är de historiska skeendena alltså en resurs i både berättarteknisk och politisk mening. I historien hittar författaren hinder för sina huvudpersoner. Och utan hinder är det svårt att skriva skönlitteratur: om allt är perfekt tar berättelserna snabbt slut. Men författare vänder sig också till historien när de vill skriva progressiva berättelser om hur orättvisor bekämpas. Här finns också en del av förklaringen till att vissa historiska perioder är mer populära än andra. 1600-talets krig och häxprocesser lockar till exempel många författare, liksom 1900-talets världskrig.

Barnböcker med historiska inslag är alltså inte så ovanliga som man kan tro, men de rymmer en stor variation. Historien är källa till utmaningar, äventyr och hinder. Den lär oss om människans mörka sidor. Men i litteratur med historiska ämnen kan vi också hämta styrka, trygghet och förmåga till förändring.

Pandemi, virus och vikten av att tvätta händerna

Redan under våren 2020 började böcker kopplade till den nya pandemin att ges ut. Flera av dem tar specifikt upp covid-19, men det finns även böcker med anknytning till pandemirelaterade ämnen som virus, sjukdomar och hygien. I utgivningen finns också böcker som troligen skrevs innan pandemin blev ett faktum, men som har fått större aktualitet med anledning av sitt innehåll. Det är svårt att avgöra när dessa böcker skrevs och om de har sitt ursprung i covid-19 eller inte. Totalt sett rör det sig om 20–25 titlar, där merparten kan kopplas till pandemin. En genomgång av utgivningsdatum visar att många förlag har agerat snabbt efter att pandemin bröt ut i mars. Flera böcker är utgivna under perioden april–augusti.

Böcker med pandemirelaterade teman återfinns både i skönlitteraturen och bland faktaböckerna. De skönlitterära titlarna vänder sig främst till yngre barn och flera av böckerna är bilderböcker. Det finns ett tydligt pedagogiskt anslag i många av dem. Författarna vill förklara vad covid-19 är, vad en pandemi är och hur man undviker att bli sjuk. Instruktioner om hur man bäst tvättar sina händer finns med i flera av böckerna. I bilderboken *Corona och elefantansändet* av Eva Lohmann och Dorothea Tust får läsaren följa Selma och hennes familj som sitter i karantän samt praktiserar social distansering. Selmas föräldrar berättar för Selma hur smittan sprids samt vikten av att hålla distans, helst lika lång som en elefant.

Förra våren rapporterade media om att folk världen över hamstrade toalettpapper och att hyllorna i butikerna gapade tomma. Det har Lisa Kärmander och Emmelie Salomonsson tagit

fasta på i bilderboken *Clara & viruset. Jakten på toapapper*. Clara, henne storasyster och deras pappa åker till affären för att handla, men i butiken är toalettpappret slut på grund av att en kvinna har tagit allt från hyllan. I *Clara & viruset. Jakten på toapapper* pratar familjen om ett virus, men covid-19 nämns aldrig specifikt i texten. Däremot står det ”CORONA” i versaler i den dagstidning som är med på omslagets framsida.

Covid-19 nämns inte heller i bilderboken *Lär dig tvätta händerna* av Millis Sarri. Här får förskolan Kotten besök av doktor Anders som berättar om bakterier, virus och baciller. Även om covid-19 inte nämns finns det här en blinkning till pandemin då doktor Anders delar namn och har viss likhet med statsepidemiologen Anders Tegnell. Att tvätta händerna och hålla god hygien lär även Pelle Svanslös ut i två berättelser från Pelle Svanslös skola som Bonnier Carlsen gav ut på nytt i och med pandemin. Kapitelboken har titeln *Sjukdomar, virus och att tvätta händerna* och är skriven av Maria Frensborg med bilder av Ingrid Flygare. Den gavs ut i april på flera olika språk. En av berättelserna, ”Friskus blir sjuk”, gavs några månader senare även ut som pixi-bok men då med titeln *När Frallan blev sjuk*.

I två av böckerna med pandemikoppling bjuds läsaren in att själv rita ett virus på slutet: bilderboken *Maja & Viruset* av Lena Algeskär berättar om omställningen för Maja och hennes familj i och med pandemiutbrottet och i bilderboken *Covve och tvålen. En barnbok om Covid-19* av Marlène Tamlin får vi veta mer om virusmonstret Covve. Den sistnämnda boken gavs först ut som e-bok och det kom även andra e-böcker med avstamp i pandemin. Alfabetas förlag gav ut faktaboken *Coronavirus. En bok för barn* med bilder av Axel Scheffler som pdf och Nypon förlag gjorde detsamma med en lättläst faktabok, *Fakta om covid-19* av Pernilla Gesén. Geséns bok har även givits ut i tryckt format 2021. I pdf-format kom också bilderboken *Coronaboken*, med illustrationer av Louise Winblad, utgiven av Apotek Hjärtat. Här kan också nämnas ett projekt startat av International Board on Books for Young People (IBBY) i Kina. Life Tree Books erbjuder en rad bilderböcker som pdf om pandemin på 18 olika språk, dock inte svenska.

Även bland faktaböckerna finns verk som tar upp covid-19 men de ger även bredare information om pandemier, virus och andra relaterade ämnen. *Fakta om pandemier* av Frida Bejder Klausen och *Virus* är båda lättlästa faktaböcker. *Fakta om pandemier* ger en överblick över tidigare pandemier som digerdöden och spanska sjukan, men en stor del ägnas åt covid-19. *Virus* har fokus på just virus, vad det är och hur man kan skydda sig. Susan Schädlichs och Katharina J. Haines faktabok *Mikrovärldens liv* har underrubriken *Allt om corona, virus, bakterier och hur vi kan skydda oss*. I några av faktaböckerna ges information om vaccinforskning både historiskt och i nutid. Nämnas kan även återutgivningen av faktaboken *Piller och baciller. En liten bok om läkemedel* av Fredrik Brounéus och Nina Erixon-Lindroth som utkom första gången 2008. 2020 års utgåva gavs inte bara ut på svenska utan även franska, spanska och engelska. Boken berättar bland annat om läkemedlets historia, virus och varför människor blir sjuka.

Bland skönlitteraturen i de textbaserade böckerna finns inga titlar med en handling som helt kretsar kring covid-19. Däremot nämns ”corona” i två böcker, båda författade av Emi Gunér, *Nina i ettan* och *Allas vän*, med illustrationer av Loka Kanarp respektive Maja Säfstöm. Båda böckerna är kapitelböcker och handlar om Nina respektive Paolas vardagsliv. Nina sitter och pratar med några klasskamrater när en av dem säger att hennes mamma har haft ”corona” (100). Paola i sin tur sitter i klassrummet och tänker på hur det skulle ha varit att leva i en tid innan ”corona och global uppvärmning” (23). Böckernas handling påverkas dock inte i övrigt av pandemin och dess restriktioner. Till exempel besöker Ninas gravida mamma badhuset och hennes pappa har varit på jobbresa till Spanien. Båda böckerna utkom sommaren 2020.

Tre skönlitterära böcker som gavs ut 2020 och som inte tar upp pandemin men som med sina teman har fått ökad aktualitet är Magnus Nordins och Lars Gabels två första delar i ungdomsboksserien *Zonen*, *Röd zon* och *Grön zon*, samt mellanåldersboken *Sara och spanska sjukan. En berättelse om att överleva influensan 1918* av Julie Gilbert. Nordins böcker utspelar sig i Stockholm 2063 när staden har delats in i olika karantänzoner efter utbrott av pest och krig. Några ungdomar visar sig bära på en gen som gör dem immuna och det är deras kamp för överlevnad

läsaren får följa. I *Sara och spanska sjukan* går det också att dra paralleller till covid-19. Här är det spanska sjukan som härjar, året är 1918 och platsen Minnesota. Första världskriget pågår och påverkar familjen i boken. Samtidigt hotar faran om spanska sjukan som en bit in i berättelsen drabbar samhället där huvudpersonen Sara bor. Det är lätt att dra paralleller mellan den oro spanska sjukan sprider i boken till den oro som covid-19 fört med sig i dag.

Leken i 2020 års bilderböcker

Gästskribent: Emilia Hellberg

Barns lek är något mycket vardagligt. På grund av det blir den lätt tagen för given. Litteraturvetenskapliga studier släpar till exempel efter i att undersöka lekens funktion i barnlitteraturen. Det finns dock gott om lekskildringar, och allra flest i bilderböckerna. Lek har sedan Sbi började presentera de vanligast förekommande ämnesorden i Bokprovningen årgång 2009 nästan alltid varit bland de tre vanligaste ämnesorden för bilderböcker, samtidigt som det saknats i övriga ålderskategorier. Det betyder inte att leken inte finns i böcker för äldre barn, bara att den inte har en så framträdande roll i berättelserna att den genererar lek som ämnesord. Bilderbokens kortare händelseförlopp verkar däremot passa lekmotiv och lekens spontanitet.

I 2020 års bilderboksutgivning leker såväl barn som vuxna, och inte minst djur, ofta med framträdande mänskliga drag. Leken sker oftast i hemmet, på förskolan eller i skolan, eller utomhus. Som ett möjligt tecken på lekens vardaglighet förekommer många exempel på bilderböcker där leken sker i bakgrunden och inte bidrar till handlingen i övrigt. I kontrast till detta finns ett fåtal exempel där leken i stället blir ett huvudtema för berättelsen, som i Per Gustavssons bilderbok *Den nya lekplatsen*, där två barn på väg till en ny lekplats leker en låtsaslek. Här handlar det om att leka som om något eller någon är någonting helt annat. Även *Kalle och Elsa sover över* av Jenny Westin Verona och Jesús Verona skildrar låtsaslek mellan två vänner. Bilderbokens möjlighet att skildra fantasilandskap i bilder skapar förutsättningar för att skildra låtsaslek, som är den sorts lek som förekommer oftast i 2020 års bilderböcker. I övrigt förekommer även mycket lekar med objekt som leksaker samt sociala lekar som kurragömma.

Barnlitteraturen brukar ofta spegla sin samtid, men det finns undantag. I ett samhälle där tekniska prylar tar allt mer plats i barns och vuxnas liv blir avsaknaden av lekskildringar med till exempel mobiler eller surfplattor påtaglig. Ett undantag är debutanterna Kristina Colléns och Emmelie Salomonssons *Den magiska mobilen*, där huvudpersonen Mika tillsammans med sin hund hittar en magisk mobil som ringer om uppdrag för olika yrken.

Värt att notera är den stora mängden vuxna som deltar aktivt i lekar. Sbi har i tidigare Bokprovningar tagit upp frånvaron av vuxna i barnlitteraturen, men i 2020 års bilderböcker leker vuxna med sina barn i hög utsträckning. Det rör sig oftast om föräldrar eller mor- och farföräldrar samt enstaka utomstående vuxna som i *Vem kan hitta Putte?* av Ester Roxberg och Elisabet Ericson, där lekkamraten är en granne. I vissa fall deltar de vuxna enbart för nöjes skull, som i Emma Adbåges *Naturen*, där årstidernas lekar leks av alla, medan det i andra fall märks att den deltagande vuxne har ett uttänkt syfte med leken. I exempelvis *Nella har inte tid att gå och lägga sig* av Peter Kvist och Astrid Tolke lyckas pappan få Nella, som bara vill leka, att gå och lägga sig genom att styra leken mot målet: sängen.

Bland 2020 års bilderböcker finns också genomgående exempel på konflikter som kan uppstå i leken. I *Bosse & Bella – syskon och bästa vänner* av Måns Gahrton och Amanda Eriksson skildras ett syskonbråk som leder till att föräldrarna stoppar syskonens lekar. Det finns även exempel där huvudpersonen inte vill leka, som i *Jag bestämmer!* av Ingrid Olsson och Anete Melece som tar upp hur det är att bli ihoptvingad med andra barn mot sin vilja. De få gånger huvudpersonen inte vill leka sker emellertid alltid en vändpunkt som leder till att huvudpersonen till slut tycker att det är roligt att leka. Det visar att lek är ett ideal från vuxenvärlden: barn ska leka.

Ett annat perspektiv på lekidealet märks i att det bland bilderböckerna 2020 finns en större tendens att skildra ensamhet i leken, eller avsaknad av möjlighet att leka med någon annan. Ett återkommande scenario, som går igen i exempelvis *Nattsystem* av Karin Jacov och Mattias

Andersson och *Alla utom Allis* av Eva Staaf och Clara Dackenberg, är att huvudpersonen vill leka men att den har inte någon lekkamrat. När en lekkamrat sedan hittas kan barnet slutligen leka. Det här är en kategori där förmänskligade djur ofta är huvudpersoner, som de vänskapssökande hundarna i *Doris – världens viktigaste jobb* av Anna Holmström Degerman och Christel Rönns och *En egen flock* av Maria Nilsson Thore.

En sista kategori som är återkommande i 2020 års bilderböcker är lek som bearbetning av något som personen i berättelsen exempelvis är rädd för eller precis lärt sig. Detta är särskilt vanligt i bilderböcker för de allra yngsta. I *Vera borstar tänderna* av Katarina Ekstedt och Lovisa Blomberg får exempelvis Vera lära sig om karies varpå hon leker tandtroll. I *Vem vågar?* av Stina Wirsén övervinner lilla Hund sin rädsla för lek på en utflykt genom att hjälpa en bebis att inte vara rädd.

Lek är ett lika universellt som tidlöst fenomen som speglats i barnlitteraturen sedan dess begynnelse. Kanske ligger det därför i lekens natur att vara svärfångad i en särskild tidskontext. Bilderböckerna 2020 visar på en mängd olika sätt att skildra barns lek. Genomgående finns dock en tendens att använda leken som medel för att berätta någonting helt annat, exempelvis ta upp svåra ämnen som ensamhet eller rädsor. Snarare än vilka lekar som leks, är det kanske just sättet att använda leken som talar för sin tid.

Berättarteknik och form

De allra flesta barn- och ungdomsböcker som ges ut i Sverige följer väl etablerade västerländska formler för berättande, exempelvis det linjära berättandet med ett lyckligt slut. Det finns emellertid undantag och särskilt gäller det bilderböckerna, som ofta och gärna experimenterar med berättarteknik och form.

Till de bilderböcker som 2020 leker med det linjära berättandet hör David Sundins och Alexis Holmqvists *Boken som inte ville bli läst* i vilken en berättare, som titeln antyder, läser en bok som inte vill bli läst. På uppslagen visas de olika strategier som boken tar till för att undvika att bli läst, exempelvis att byta ut och plocka bort bokstäver från sidorna, hitta på nya ord, göra texten större eller mindre samt att vägra vara slut när berättaren säger att den är det.

Flera bilderböcker ägnar sig även åt formmässiga experiment. Dit hör Åsa Linds och Emma Virkes *Kom dagen, kom natten*, som är en utvikbar dragspelsbok. På ena sidan dragspelet kan läsaren ta del av berättelsen om sommarens sista dag och på den andra sidan natten med dess drömmar. Bilderboken *Lille Nö och Minsta Mo* av Hanne Kvist, Hanne Bartholin och Maria Lundén ska läsas med ryggen uppåt. Det innebär att bläddringen av äventyret om den lilla elefanten som funderar på om det verkligen finns flodmonster ska göras framåt och inte från höger till vänster. Boken har även flera uppslag som kan vikas ut till dubbel storlek. I Maria Deks *Korsåtvärsarna* är sidorna uppdelade och skurna i tre lika stora delar. Varje sida skildrar en person och texten på de tre flikarna specificerar vem det är, att personen gör något och vad personen gör, till exempel ”Hurtige Henrik spårar vilda djur” och ”Ämabla Emma kittlar sin loja katt”. Läsaren kan sedan vända på en eller två av flikarna och på så sätt kombinera personer med helt nya handlingar. Formmässigt intressant är även *Godnatt alla katter* av Bárbara Castro Urío, som introducerar färger och former för det lilla barnet. Allt eftersom berättaren säger god natt till tolv olikfärgade katter går de en efter en in i det vita hus som dominerar alla uppslag. För varje katt som går in i sitt rum följer på nästa uppslag ett nytt fönsterformat titthål i det kraftiga pappret som boken är gjord i. Genom det nya hålet lyser samma färg som katten har. På sista uppslaget finns slutligen alla tolv fönster i lika många olika färger.

Ett vanligt sätt att arbeta med dynamiken i en bilderbok är att få text och bild att säga olika saker. Då uppnås vad bilderboksforskaren Maria Nikolajeva kallar kontrapunkt, det vill säga att bild och text på olika sätt motsäger eller ifrågasätter varandra, ofta på ett ironiskt sätt (27–30). En typ av kontrapunkt förekommer 2020 till exempel i Eva Lindströms bilderbok *Bron*. En gris är på väg norrut i en bil och blir stoppad av en varg som säger att bron är avstängd längre fram. Eftersom reparationen kommer att ta ett tag bjuder vargen hem grisen på fika. Medan texten

ägnar sig åt det gemytliga fiket pekar flera hotfulla markörer och symboler i bilderna – vargarnas blickar och grin, en yxa på en kubbe som syns genom fönstret på två bilder, ett ljus som först är tänt och sedan utblåst när de har fiket färdigt – mot att det ska gå illa för grisen. Det kommer snarast som en överraskning när grisen åker vidare efter fiket och vargen säger ”Trevlig resa”. På sista uppslaget stannar grisen och frågar en fågel efter bron. Fågeln svarar ”Här finns ingen bro”. Trots att flera bilder motsade det ville vargarna verkligen bara fika, vilket också lägger en ny twist till den klassiska sagan om den stygga vargen och de tre grisarna.

Den tekniska utvecklingen börjar allt mer påverka berättandet i barn- och ungdomsböckerna och inte minst hur läsaren tar del av böckerna. Digitaliseringen har potential att vidga fiktionsvärldarna på en rad olika sätt. Till exempel kan fiktiva världar leva ett parallellt liv på webbsidor vid sidan om böckerna. De senaste åren har vi också sett åtskilliga exempel på böcker som inkluderar QR-koder och exempelvis leder läsaren vidare till utvidgade upplevelser via Augmented Reality (AR), som direktsänder verklighetstroga miljöer i 3D, ofta även med ljud. Ett sådant exempel från 2020 är faktaboken *Dinosaurier. Den ultimata boken* av Chris Barker, där läsaren på flera uppslag kan scanna en QR-kod och via en app uppleva dinosaurierna live i den miljö de antas ha levt i.

De allra flesta prosaberättelserna inom barn- och ungdomslitteraturen berättas i första eller tredje person, men det finns undantag. I Karl Modigs ungdomsbok *Slagsmål* tar huvudpersonen Conny sin tillflykt till våld och slagsmål som ett sätt att göra upp med sitt förflutna. Romanen berättas i andra person och riktar sig till ett du, den svartsjuka partnern som Conny har brutit upp ifrån. I romanen växlar också tidsperspektivet mellan nu och då.

Det stilistiskt experimentella i prosaberättelserna finns huvudsakligen i ungdomslitteraturen, medan det är mer ovanligt i kapitel- och mellanåldersböckerna. Som exempel kan nämnas Seluah Alsaatis ungdomsbok *Inte din baby*, en relationsskildring som kretsar kring huvudpersonen Samiras destruktiva förhållande med en kontrollerande pojkvän. Såväl författaren som Samira är rappare, vilket färgar framställningen. Språket i boken har drag av rappen och innehåller mycket slanguttryck och okonventionella ordföljder. Även i Elizabeth Acevedos ungdomsbok *Poet X* påverkar huvudpersonens intresse för språk och rytm hur boken är skriven. Romanen om Xiomara som växer upp i New York med immigrantföräldrar från Dominikanska republiken är skriven i versform. Xiomara upptäcker skrivandet och att hon tycker om poesi, framför allt i uttrycksformen poetry slam.

Miljöfrågor och miljöförstöring

I föregående års Bokprovning bad Sbi gästskribent Lydia Wistisen att närmare studera de många böcker från 2019 som tog upp miljöfrågor. Tendensen är nästan lika stark i 2020 års barn- och ungdomsböcker. Ett trettiotal titlar har fått ämnesord relaterade till miljöfrågor och miljöförstöring, men temat berörs också rikligt i böcker vars huvudtematik kretsar kring annat.

Wistisen tog upp klimatfrågor och miljövärd som framträdande teman i 2019 års böcker och konstaterade att de fanns i hela utgivningen, såväl i faktaböckerna som i skönlitterära titlar för alla åldrar. Samma tendenser är tydliga i 2020 års utgivning. Här finns till exempel faktaböcker om klimatförändringarna och deras konsekvenser, som *Virrigt väder! Varför förändras klimatet?* av Laura Ertimo och Mari Ahokoivu och *Hur mår livet under ytan? En bok med fokus på havets miljö* av Nellie, Annika och Klas Malmberg.

Liksom föregående år finns också ett antal böcker som vill upplysa barn och unga om hur de kan bidra till förändring genom en mer ekologisk livsstil. Det kan handla om allt ifrån att minska matsvinnet och laga miljömedveten mat till att minska sopberget eller förbrukningen av plast. Några exempel på faktaböcker som tar upp dessa ämnen är *Fakta om matsvinn* av Simon Randel Søndergaard, *Göra gott. Kokbok för unga miljöhjältar* av Malin Landqvist och Victoria Voss samt *Uppdrag plastkampen* av Martin Dorey och Tim Wesson.

Ytterligare en likhet med föregående år är att den skolstrejkande aktivisten Greta Thunberg omnämns eller anges som inspiratör i flera titlar. Thunberg har till exempel inspirerat bilderboken

Greta och jättarna av Zoë Tucker och Zoe Persico. Även 2020 kom en faktabok om henne, *Greta Thunberg* av Maria Isabel Sánchez Vegara och Anke Weckmann.

Bland de skönlitterära titlar som tar upp miljöfrågor på ett direkt eller indirekt sätt finns böcker om skogsavverkning och nedskräpning, men också flera dystopiska berättelser om hur livet ter sig efter att miljögifter eller annat har förstört världen. Några titlar närmar sig också hotet om undergången på ett lite annorlunda sätt. En av dem är Cecilia Lidbecks mellanåldersbok *Familjen*, som handlar om livet i en sekt som har valt en mer extrem väg för att hantera miljöförstöringen. Ella bor med Familjen på en gård där kretsloppstänkandet är en del av grundpelarna. De lever på det de odlar och försörjer sig genom att sy lapptäcken för hand. Den världsbild som förmedlas till barnen på gården är att människan har förgiftat jorden med sina kemikalier och sitt leverne och att den stora Kollapsen därför är nära. Genom att leva i samklang med naturen kommer Familjen att klara sig, menar de vuxna, men människorna utanför det staket som omgärdar gården är förlorade. Den totalitära regim och de idéer som härskar inom Familjen framställs i boken sist och slutligen som dåliga, men just ur miljöhänseende lever sektmedlemmarna intressant nog på ett sätt som många av årets övriga miljöböcker hade ansett som idealiskt.

Ytterligare ett exempel på en bok som hanterar kollapsen på ett annorlunda sätt är Linda Bondestams bilderbok *Mitt bottenliv. Av en ensam axolotl*. Den lilla utrotningshotade axolotlen har det bra i sitt lilla hörn av havet, men människan skräpar ner och till slut leder det till eldsvåda. Den syndaflod som följer av miljöförstöringen gör att naturen åter kan ta över och att axolotlernas fortplantningsförmåga kan reparera sig: från att själv ha varit det enda yngel som kläcktes av 987 ägg, får axolotlen 987 yngel tillsammans med en annan axolotl. Ett lyckligt slut för naturen och djurlivet, men kanske inte för läsaren, vars existens behöver upphöra för att det naturliga kretsloppet ska återskapas. Även i Emma Adbåges *Naturen* är det människan som är naturens största hot. När människorna i en by går från att uppskatta till att tröttna på och förstöra naturen på olika sätt slår den tillbaka med extremväder.

Som framgår av genomgången är mycket sig likt från föregående år och den största skillnaden ligger kanske inte i innehållet utan i produktionsvillkoren. Wistisen noterade i sin genomgång att runt hälften av de ekokritiska verken publicerades på egna förlag eller av mikro- eller hybridförlag. Hennes analys var att detta pekar på en eftersläpning hos de etablerade förlagen i att fånga upp intresset för barn- och ungdomsböcker på temat miljö. År 2020 är det betydligt fler titlar som har kommit ut hos de etablerade förlagen, vilket tyder på att de nu har kommit ifatt.

Kroppar och normer

I många av senare års Bokprovningar har Sbi tagit upp teman som har med kroppen att göra, ofta kopplat till någon form av problematik kring normer om hur en människokropp ska se ut och fungera. Detta är ämnen som i hög utsträckning fortsätter att engagera barn- och ungdomsboksförfattarna.

I 2020 års utgivning finns till exempel fortsatt titlar som vill synliggöra funktionsnedsättningar och funktionsvariationer. Ett exempel på det är Kicki Polleryds och Håkan Gidebratts kapitelbok *Vidar. En bok om ADD*, som handlar om Vidar som har koncentrationssvårigheter, ett annat är Feridun Orals bilderbok *Lika men ändå olika*, som handlar om en killing som föds med svaga framben. Herden som vaktar getterna gör en vagn för frambenen så att killingen kan röra sig som de andra getterna. Karin Erlandssons tre första delar i tetralogin *Legenden om ögonstenen*, som inleddes med *Pärlfiskaren*, har också utkommit på svenskt förlag under 2020. Huvudpersonerna Miranda och Syrsa har båda en funktionsvariation i och med att de båda har förlorat var sin arm när de har dykt efter pärlor. Till skillnad från i Polleryds och Gidebratts bok, vars syfte är att uppmärksamma och problematisera funktionsvariationen, är den dock inget som kommenteras närmare i Erlandssons böcker. Även i andra böcker förekommer barn och vuxna med funktionsnedsättningar eller funktionsvariationer utan att det kommenteras. Ett exempel är Karin Cyréns småbarnsbilderbok *Hej hej hej!* i vilken en vuxen går med ett barn i sittvagn genom staden

och möter olika människor och hundar. Bland dem finns en rullstolsburen person. I Moa Wall Kubilius och Heidi Kosenius bilderböcker *Mamma och Liten fjällvandrar* och *Mamma och Liten på cykelsemester* har barnet en insulinknapp på armen, men diabetes omnämns inte i texten.

Flera böcker i 2020 års utgivning knyter an till den kroppspositivistiska rörelsen och har ambitionen att lyfta fram och visa kroppar i olika färger, former och åldrar. Ett exempel på en uttalat kroppspositivistisk bok är Annika Leones och Bettina Johanssons bilderbok *Bara rumpor på stranden*, den andra boken om Mira, som denna gång åker på tågsemester till Italien med sina föräldrar. Där letar de upp en strand som pappan hört ska vara bra. Det visar sig vara en nudiststrand. På bilderboksuppslagen skildras nakna kroppar av alla tänkbara storlekar, färger och kön. En bok som mera indirekt framstår som kroppspositivistisk är Baek Heenas fotobilderbok *En fe på badhuset*, där figurerna på bilderna är avfotograferade lekdockor i olika scener. En flicka besöker ett badhus med sin mamma och träffar där en äldre kvinna som hon börjar leka med. Figurernas nakna kroppar skildras verklighetstroget, från barnkroppens putmage till den åldrande kroppens hängbröst och fettvalkar. Tjocka eller rundnätta personer förekommer även exempelvis i Anete Meleces bilderbok *Kiosken* och Julia Hanssons bilderbok *Billie, Korven och havet*. I *Kiosken* bär huvudpersonen sin kiosk som ett skal likt en snigel eftersom hon är för stor för att komma ut ur den. Det blir emellertid inget hinder för äventyr.

Ett helt annat angreppssätt på frågan om kroppsstorlek har bilderboken *Pappor ska va tjocka* av Nils Andersson och Erik Svetoft, som framstår som en satirisk kritik av bantningshets. Mamman i boken tycker att pappan är för tjock och försöker få honom att träna och banta. När det framkommer att pappan har fuskat och ätit gott i smyg på restaurang har mamman emellertid läst i en tidning att det nya modet för män är att vara runda och mjuka. Således kan bantningsdieten avslutas.

En annan typ av skildringar som också knyter an till frågor om kroppsnormer är berättelser där transpersoners erfarenheter lyfts fram. Fem sådana titlar har utkommit under 2020. Berättelser om transpersoner kretsar ofta kring de problem dessa personer stöter på i sin vardag, som mobbning och brist på acceptans från familj och andra närstående. Det gäller även i hög utsträckning 2020 års böcker. I Line Baugstøs mellanåldersbok *Vi skulle varit lejon* kommer Leona ny till klassen för att få en nystart efter att ha blivit mobbad i förra skolan, men även här blir transidentiteten initialt ett problem. I John Boynes *Min bror heter Jessica* är det Jessica som möts av bristande förståelse från familjemedlemmarna. I båda fallen är berättaren någon annan än transpersonen själv och i båda fallen förändras också omgivningens synsätt under berättelsens gång.

En transperson som får föra sin egen talan i en jagberättelse är Månne i Ylva Karlssons och Sofia Falkenhems kapitelbok *Månen, varelsen och jag*. Huvudpersonen Månne är icke-binär och vill bli kallad för hen. Månnes Youtube fungerar som en dagbok, där hen berättar om livet som transperson och om det ångestfyllda i att inte bli förstadd och accepterad. Berättelsen är lik många andra transberättelser för barn och unga så till vida att den ger transpersonens perspektiv och har till syfte att upplysa läsaren om hur det är att vara trans, men däremot är det inte många titlar som har skildrat en icke-binär huvudperson tidigare.

Ämnet könsidentitet tas även upp i faktaboken *Boken för dig som är tjej. Ellen och Ninas guide till puberteten* av Nina Brochmann, Ellen Støkken Dahl och Magnhild Winsnes, tillsammans med andra teman relaterade till flickors pubertet, som menstruation, sex och sexualitet.

Översättningar och skildringar av andra kulturer

En av de mest anmärkningsvärda förändringarna i 2020 års utgivning är översättningarnas fortsatta minskning. Även om den originalsvenska utgivningen också minskade 2020 (med fyra procent) var det översättningarna som stod för den största delen. Översatta titlar minskade med hela 15 procent, och detta efter att andelen redan minskat successivt under i princip hela 2010-talet. Det innebär i sin tur att andelen svenska original ligger på en historiskt hög nivå. 64 procent (1 298 titlar) av den totala utgivningen utgörs nu av originalsvenska titlar, medan översättningarna

endast står för 36 procent (739 titlar). Klyftan är större än den troligen någonsin har varit i barn- och ungdomslitteraturens historia (jfr Mählqvist 59; Tellgren 71; Warnqvist 341). Som ovan nämnts går en förklaring att hitta i svårigheter att nå ut med den översatta litteraturen och att lönsamheten i mer omfattande översättningsprojekt har försvunnit i och med att de genomsnittliga upplagorna har gått ner (se vidare avsnittet Bilderböcker, ungdomsböcker och översättningar minskar mest). Som konstaterades i föregående års Bokprovning är andra bidragande orsaker att förlagen anser att det är hög kvalitet på de inhemska upphovspersonernas verk och att det är enklare att ha en nära relation med dem samt att ungdomar som kan engelska ofta föredrar att läsa engelska texter på originalspråk (*Bokprovning årgång 2019* 19).

Faktaböcker och tecknade serier är de kategorier där andelen översättningar är som störst. 55 procent (189 av 346 titlar) av faktaböckerna är översättningar och hela 83 procent av utgivningen av tecknade serier (72 av 87 titlar). 64 procent av översättningarna totalt sett kommer från engelskan, vilket är ett par procent mer än föregående år. I övrigt görs översättningarna framför allt från de större europeiska språken franska och tyska samt våra grannspråk danska och norska. Mycket få titlar översätts fortsatt från andra delar av världen än den västerländska, vilket gör att skildringar av andra kulturer och berättelser som utspelas i Syd- och Latinamerika, Afrika och Asien i hög utsträckning lyser med sin frånvaro. När de förekommer är det nästan uteslutande i bilderboksutgivningen.

Det är framför allt de små förlagen som satsar på utgivning från andra delar av världen än den västerländska, till exempel Mirando bok samt specialiserade förlag som Hjulet och Trasten. De sistnämnda har som inriktning att lyfta fram titlar och författarskap från Afrika, Asien, Latinamerika och andra delar av världen som är dåligt representerade i utgivningen. Denna utgivning breddar den svenska barn- och ungdomsboksutgivningen både när det gäller berättande och bildestetik, men framför när det gäller perspektiv. Den svenska originalutgivningen tar upp andra perspektiv än västerländska i liten utsträckning och när det sker rör det sig nästan uteslutande om skildringar av invandrabarns eller flyktingars tillvaro i Sverige, alternativt svenska barns perspektiv på tillvaron i andra länder. Peimaneh Mollazehis mellanåldersbok *Den riktiga solen* handlar till exempel om de kulturkrockar som uppstår när Salman följer med sin mamma och pappa till Baluchistan i Iran och får möta en helt annan kultur än det Sverige han är van vid. I hans föräldrars hemby finns ingen el, ingen skola, invånarna bor i hyddor och kvinnor och flickor har begränsade rättigheter.

Det har under 2020 utgivits några titlar av internationellt kända bilderboksförfattare och illustratörer från Asien. Den kinesiske konstnären och illustratören Xiong Liang har inspirerats av äldre kinesiskt tuschmåleri i *Drakjägarna*, den första av hans cirka trettio bilderböcker som kommer på svenska. Boken handlar om en folkstam som i äldre tider levde för att jaga drakar och lever med hoppet om att hitta ännu en. Från Asien har under 2020 även utgivits tre böcker av upphovspersoner från Sydkorea. JiHyeon Lees *Dörren* är en textlös bok, så när som på ett fiktivt språk som vissa av varelserna pratar, med bilder gjorda i blyerts och torrkrita. En pojke som lever i en dyster värld gestaltad i svartvitt hittar en nyckel som går till en övervuxen dörr. Bakom den väntar en ny gemenskap i en färgrik värld. Även två av sydkoreanska Baek Heenas bilderböcker har kommit på svenska, den redan nämnda *En fe på badhuset* samt *Magiska godiskulor*. Baek Heena var 2020 års mottagare av Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne och hennes bilderböcker kännetecknas av detaljrika bilder där lerfigurer har fotograferats i miniatyrmiljöer. *Magiska godiskulor* handlar om pojken Dongdong vars ensamma tillvaro förändras när han köper en påse godiskulor som gör det möjligt för honom att höra djurs, personers och tings tankar.

Från persiskan kommer exempelvis bilderboken *Vem känner herr Rosa?* av Mojgan Kalhor och Reza Dalvand, en berättelse om färger som även har ett mångfaldsperspektiv. Anastasia Qarawani och Maja Kastelic berättar lågmält i sepiatonade blyertsteckningar om förlusten av en älskad katt i bilderboken *Min katt Koozy*, som är översatt från arabiska. Även från polskan har det översatts några titlar, till exempel den polska barnboksklassikern om herr Klex magiska skola från 1946, *Herr Klex akademi* av Jan Brzechwa, som i denna utgåva har fått bilder av svenska Jenny Berggren.

Det hör till undantagen att böcker från underrepresenterade områden kommer in via engelskan eller något av de andra större europeiska språken, men så är fallet med Marita van der Vyvers och Dale Blankenaars bilderbok *Antifanter på taket*, som tas upp i avsnittet Bilderböcker nedan. Den är översatt från engelska men boken har sitt ursprung i Sydafrika. John Kilakas bilderbok *Snabba Hare* bygger på en folksaga från Tanzania och är målad i den afrikanska tingatingastilen med naivistiska bilder i intensiva färger. Den är översatt från tyska.

Slutligen ett exempel på att även antologier kan erbjuda ett internationellt perspektiv. I *Snäll* har Axel Scheffler samlat 38 välkända illustratörer från olika delar av världen för att illustrera korta texter av Alison Green, ett projekt med syfte att samla in pengar för att hjälpa människor på flykt. Texten med sitt universella budskap om vad det innebär att vara snäll är ursprungligen skriven på engelska, men boken som helhet är global i ordets rätta bemärkelse.

Böcker publicerade på andra språk än svenska i Sverige

Antal barn- och ungdomsböcker som gavs ut på andra språk än svenska i Sverige minskade kraftigt med 36 procent under 2020, från 186 till 119 titlar. I dessa 119 böcker förekommer olika språk 122 gånger, eftersom vissa böcker har parallelltext på flera andra språk. Även detta är en minskning jämfört med föregående år, då antalet förekomster var 194. Även antalet språk som sådana har minskat, från 44 stycken 2019 till 21 stycken 2020, vilket till stor del kan förklaras med att det inte ingår någon bok från IKEA i Bokprovningens statistik för 2020. IKEA har tidigare givit ut böcker på en mängd språk.

Få böcker som ges ut på andra språk är originalskrivna på det språket, men en del böcker ges ut parallellt på två språk samtidigt utan att det anges vilket som är källspråket. Det gäller till exempel kapitelboken *Vedbyggarens dotter och den magiska ormen/Bint al-ḥatab wa-al-af'á al-mashūrah* av Razak Aboud och Ellen Korsström, som gavs ut med parallelltext på svenska och arabiska. De flesta böckerna har engelska som originalspråk, men det finns också andra exempel, som bilderboken *Piyā-yi kūchak/Lille Ilia* av Jamal Akrami och Mahkameh Shabani, som är originalskriven på persiska och utgiven med parallelltext på persiska och svenska.

I regel ges samma titel ut på flera språk samtidigt. Den samiska författaren Elin Marakatt och konstnären Anita Midbjer debuterade till exempel på tolv språk samtidigt när bilderboken *Lilli, farfar och norrskenet* gavs ut, bland annat på lulesamiska med titeln *Lilli, áddjá ja guovsagis*. Boken utkom på fem olika samiska språk, men även engelska, finska, meänkieli, kurdiska, spanska och franska. Samtliga är utgivna med parallelltext på svenska. Boken har ett samiskt tema och det hittar vi också i bilderböckerna *Ingás sommar* och *En vardag med Ingá* av Lina Maria Viitala, som gavs ut både på svenska och nordsamiska 2020 och handlar om samiskt vardagsliv ur flickan Ingás perspektiv.

Till största del översätts kända och etablerade svenska författare, som Stina Wirsén, Helena Bross, Rose Lagercrantz och Martin Widmark, till andra språk och samma bok översätts ofta till flera olika språk. Flest böcker kommer på arabiska, men här har det skett en stor minskning jämfört med 2019. Engelska, somaliska och persiska hör annars till de vanligaste språken. Det ges även fortsatt ut böcker på de nationella minoritetsspråken, men i varierande grad. Till exempel minskade utgivningen på meänkieli, finska och romani markant 2020. På jiddisch utkom tre av Gunilla Woldes Emma och Totte-böcker, liksom bilderboken *Historien om Bodri* av Hédi Fried och Stina Wirsén med titeln *A may'seh vegn Bodri*. Den sistnämnda gavs även ut på romani och nordsamiska.

Det är vanligt med utgivning på andra språk på mindre förlag och bland egenutgivare. De större förlagen ger också ut titlar på andra språk men då är det vanligtvis förlagets egna titlar som översätts från svenska till ett annat språk. Bonnierägda Fenix gav till exempel ut titlar från Bonnier Carlsen på arabiska och somaliska. Det finns även fristående förlag som ger ut böcker från andra förlag, till exempel Dar-al-muna, som främst ger ut böcker översatta från svenska till persiska och arabiska.

Återutgivning

Återutgivningen består i princip endast av oförändrade nya upplagor och pocketutgåvor som inte är rena nytryck. Nyöversättningar, nya samlingsverk och verk som tillgängliggörs med till exempel nya illustrationer räknas som nyutgivning och ingår inte i det Sbi räknar som återutgivning i statistiken. År 2020 utkom 258 återutgivna titlar, vilket är en minskning med tio procent i förhållande till föregående år, då 287 titlar gavs ut. De senaste fyra åren har återutgivningen i tryckt form minskat med mer än en tredjedel, vilket går att sätta samman med den digitala utvecklingen. Många förlag ger i dag enbart ut nya upplagor av äldre verk i digital form, vilka inte ingår i Sbi:s statistik (se vidare avsnittet Minskad fysisk utgivning och ökad digital).

Under 2020 har många populära bokserier återutgivits i sin helhet, till exempel fantasysviter för ungdomar, som Christopher Paolinis fyra böcker om Eragon och Suzanne Collins Hungerspelen-trilogi, och vardagsrealistiska berättelser som Eva Erikssons och Lisa Moronis småbarnsbilderböcker om Julia, Barbro Lindgrens kapitelböcker om Mattias och Katarina von Bredows mellanålderstrilogi *Du & jag*. Till detta kan läggas inte mindre än tio volymer av Hergés Tintin-album och lika många Babblarna-titlar av Anneli Tisell, Irene Johansson, Hannes Hagstrand och Ola Schubert.

Även klassikerutgivning var vanligt förekommande 2020. Till exempel har flera delar i Martha Sandwall-Bergströms mellanålderssvit om Kulla-Gulla återutgivits, liksom kapitelböcker om Michael Bonds och Peggy Fortnums förmänskligade björn Paddington och Astrid Lindgrens Pippi Långstrump. Andra exempel är ungdomsböckerna *Anne på Ingleside* av L. M. Montgomery, *Unga kvinnor* av Louisa M. Alcott, *Agnes Cecilia. En sällsam historia* av Maria Gripe och *Patron Ann-Mari. Rackarungen blir bonde* av Ester Blenda Nordström. Bland de moderna klassikerna kan nämnas *Coraline* och *Stardust* av Neil Gaiman, *I morgon när kriget kom* av John Marsden och *Vågen* av Morton Rhue.

Genomgång av litteraturkategorier

Bilderböcker

Bilderböckerna minskade från 768 titlar 2019 till 684 år 2020, vilket innebär en minskning med 11 procent. I stort sett hela denna minskning står översatta bilderböcker för och det rör sig om en generell minskning hos många olika utgivare. Det är tredje året i rad som bilderboksutgivningen minskar. Totalt sett har den minskat med 25 procent sedan 2017. Bilderboksutgivningen är emellertid den kategori som har vuxit allra mest under 2000-talet och det ges fortfarande ut nästan dubbelt så mycket bilderböcker som kapitelböcker, den näst största kategorin.

Bilderboksutgivningen kan grovt sett delas in i småbarnsbilderböcker för de minsta barnen och böcker med läsare från tre år och uppåt. Böckerna för de allra minsta har ofta syftet att lära barnet någonting eller att knyta an till vardagliga händelser i barnets liv. Vanligt förekommande i denna kategori är pekböcker och korta instruktiva berättelser om att exempelvis lära sig mer om olika djur, borsta tänderna eller sluta med napp. Även mekaniska böcker med flikar, pop up-delar, taktila inslag, hål, ljudspelare och liknande är vanligt. Några exempel på det sistnämnda är *Var är dinosaurien?* med bilder av Ingela P. Arrhenius, som innehåller filtflikar som dinosaurierna gömmer sig bakom, *Oj, vad det låter! Ljud på zoo* av Sam Taplin, Lee Wildish och Anthony Marks, som innehåller en ljudspelare som spelar upp olika djurlåten, och *Hajen Sam* med svensk text av Malin Barthelson, som innehåller en handdocka formad som en haj.

I böckerna för de lite äldre är vanliga ämnen familjerelationer och vänskap, vardagsliv och tillvaron på förskolan, känslor, djur och natur, hur olika fordon fungerar samt vanliga händelser i barns liv, som att gå på kalas eller gå vilse. Även lek är ett framträdande tema, som i årets Bokprovning har fått en särskild genomgång av gästskribent Emilia Hellberg (se rubriken Leken i 2020 års bilderböcker).

Familjeliv och syskonrelationer står i fokus i många bilderböcker. Ibland skildras vardagslivets påfrestningar humoristiskt som i Charlotta Lannebos och Ellen Ekmans *Olle & Bolle på museum*, där ett besök på ett museum blir ett äventyr som såväl barn som förälder behöver pusta ut efter. Allvarigare blir det i en bilderbok som *Draken* av Gro Dahle och Svein Nyhus, som tar upp temat barn som far illa. Lillis aggressiva mamma skildras symboliskt som en drake, som skriker och straffar Lilli genom att låsa in henne i en garderob och kasta middagsmaten på henne. Men Lilli har styrkan att söka hjälp och hopp om förändring kommer i form av en draktämjare. Flera bilderböcker tematiserar även olika familjekonstellationer, till exempel *Vems mage bodde jag i?* av M. O'Reilly som tar upp surrogatmödrskap. I *Syskonvecka* av Matilda Ruta är det längtan efter ett halvsyskon som varannan vecka bor hos sin andra förälder som står i fokus, medan *Jag bestämmer!* av Ingrid Olsson och Anete Melece tvärtom handlar om det jobbiga i att behöva stå ut med andra barn när mamma har träffat någon ny.

Något som står ut i 2020 års bilderboksutgivning är alla berättelser relaterade till natt och mörker. Det har utkommit ovanligt många godnattsagor under 2020 och påfallande många som har skräckinslag. Det är över huvud taget många bilderböcker som har temat skräck i 2020 års utgivning, oavsett om handlingen utspelas vid läggdags eller inte. Framför allt är det mycket monster i utgivningen. Ett exempel på en bok som blandar alla dessa ingredienser är *Är det du som har tuggat på min godnattsaga?* av Jean Maubille. Denna ”godnattsaga med bett” har någon bokstavligen tuggat på; boken är formskuren som ett bett i övre kant. Bebisens frågar runt för att hitta den skyldige och finner syndaren i monstret, som dock kontrar med hot om att äta upp bebisens. Monstrets olycksbådande ”Moahaha ha!” avslutar boken. Även Henrik Jonssons *De kommer om natten* marknadsförs som en godnattsaga. Här är det Ami som är rädd för monstren som dyker upp i hennes rum varje natt. Problemet finner sin lösning – kanske – i att Ami sover i mammas säng i stället. En annan godnattsaga om att inte kunna sova på grund av monster är Marita van der Vyvers och Dale Blankenaars bilderbok *Antifanter på taket*. David är på besök hos farmor och farfar, men de måste jaga bort alla monster på taket, i badkaret och i garderoben innan det går att sova. I *Beckmörkret* av Lisa Fransson och Maja Lindberg är det inte monstren

utan beckmörkret som är problemet. Siv har fullt med spök- och skräckböcker i bokhyllan och är varken rädd för monstret som bor under hennes säng, skelettet i garderoben eller skuggspöket. Tvärtom är det monstren som hjälper henne att beseгра mörkret.

Som framgår i avsnittet Berättarteknik och form ovan sker det mycket formexperiment i bilderböckerna. Bilderbokskonstnärerna arbetar även ofta med olika tekniker. Teckning eller måleri kan blandas med kollage och digitala tekniker. Kollageteknik använder till exempel Ida-Lovisa Rudolfsson i *Efter stormen*, där berättelsen om en flicka som följer ett snöre är skapad av textila kollage som är broderade med moulinegarn på lakan och målade med textulfärg. Leo Yerxas *Trummande hovar* handlar om vilda hästar och är gjord i en teknik som får pappret att likna läder, efter inspiration från de nordamerikanska präriefolkens traditionella dräkter.

Kapitelböcker

Kapitelböckerna var 369 till antalet 2020 och minskade marginellt med sju titlar jämfört med föregående år. Andelen originalsvensk utgivning fortsätter att öka och ligger nu på hela 76 procent (280 titlar jämfört med 89 översatta). Det gör kapitelböckerna till den stora kategori som har klart störst andel originalsvensk utgivning. Sannolikt beror det till viss del på att en stor andel av kapitelböckerna är lättlästa böcker och börja läsa-böcker, vilka tenderar att produceras inhemskt.

Mycket är sig likt i kapitelboksutgivningen år från år. En stor andel av böckerna ingår i bokserier, till exempel Mårten Melins spökberättelser Spöksyster, Anette Eggerts och Annika Lundholm Mobergs hästboksserie Ina Scot, Anders Sparrings och Per Gustavssons humoristiska Familjen Knyckertz, Mats Wänblads och Maria Andersson Keusseyans fotbollsböcker Vårt lilla landslag och Jens Lapidus och Gustaf Lords deckarserie Dillstaligan. Som exemplen visar är kapitelboksutgivningen starkt genreindeldad. Just skräck och spökberättelser, hästböcker, humoristiska berättelser, sportböcker och deckare dominerar, tillsammans med vardagsrealistiska berättelser om familjeliv, vänskap och skoltillvaro. Ett exempel på det sistnämnda är Ellen Greiders *Jordens största kalashatare*, som tar upp rätten att få skilja sig från mängden. Kalashataren Freja har ett stort behov av att få vara ensam och leka på egen hand, ett ideal som krockar med agendan hos välmenande vuxna i hennes närhet. Lite motsatt problem har Lisbet i Emma Karinsdotters och Agnes Jakobssons *Livets hårda skola*, som ska börja skolan men har en farmor som vägrar vara hemma ensam med katten, vilket ställer till problem för Lisbet.

Det finns också böcker som angriper vardagsproblemen med hjälp av magi. Ett exempel är David Almonds och Beatrice Alemagnas *Annie – flickan från havet*, som handlar om att hitta sig själv, förstå var man kommer ifrån och var man hör hemma. Annie bor med sin mamma vid havet i England. Hon har försökt gå i skolan, men det fungerar inte. Det antyds att Annie kanske har någon form av inlärningsproblematik. Annie älskar havet och när hon en dag får veta att hennes pappa är en vattenvarelse faller bitarna på plats för henne på flera sätt. Det finns hopp om en lösning även när det gäller skolarbetet. I Frida Nilssons och Alexander Janssons *Lindormars land* – som utmärker sig långdmässigt i kapitelboksutgivningen med sina 415 sidor – tvingas två bröder arbeta hårt hos en kvinna med att putsa silver. När de kommer till lindormars land får de leka och blir omhändertagna av lindormen Indra, men hon visar sig ha illasinnade avsikter och pojkarna blir offer för nya maktmissbruk. Värt att nämna i detta sammanhang är också att Astrid Lindgrens klassiker *Mio, min Mio* från 1954 utkom i nyutgåva 2020, för första gången med nya illustrationer, denna gång gjorda av Johan Egerkrans.

För ytterligare fördjupning i 2020 års kapitelböcker, se avsnittet ”Är det lätta lätt och det svåra svårt?” ovan, där gästskribent Katarina Rejman gör en didaktisk-estetisk läsning av 2020 års kapitelböcker och tar upp fler titlar.

Mellanåldersböcker

För andra året i rad var mellanåldersböckerna den enda av de stora kategorierna där utgivningen ökade under 2020, från 310 till 316 titlar (2 procent). Fortsatt ligger utgivningen dock betydligt lägre än toppåret 2017. Drygt två tredjedelar är originalsvensk utgivning. Kategorin har en stor bredd, men domineras av vardagsrealistiska skildringar om vänskap, kärleksrelationer och skoltillvaro samt familjeliv och syskonrelationer. Två exempel är *Världar under vatten* av Elin Nilsson, som innehåller noveller om relationer som utspelas under sommaren, och Åsa Asptjärns *Perfekt väder för lidande*, i vilken Bim måste hantera att hennes mamma har blivit ihop med hennes musikidol. Även fantasyberättelser står för en ansevärd del av utgivningen. Rysare, hästböcker, deckare och berättande i dagboksform är framträdande, medan bildromanerna har minskat betydligt i antal jämfört med de senaste åren. En relativt stor andel av mellanåldersböckerna är lättlästa böcker.

Ett tema som många mellanåldersböcker kretsar kring 2020 är hemligheter, vare sig det handlar om att dölja saker för omvärlden eller berätta dem för en dagbok, eller hemligheter från personers eller platser förflutna som kommer ikapp. I Kajsa Gordans *Hon vet allt om oss* står vänskap och hemligheter i fokus. När Corinne kommer till en ny klass väljer hon att inte berätta om sin mammas död, men genom en lek blir hon kurator för klasskamraterna, som en efter en avslöjar sina innersta hemligheter för henne. Kristina Sigunsdotters och Ester Erikssons Augustprisvinnare *Humlan Hanssons hemligheter* är upplagd som en dagbok. Det är för den Humlan berättar sina hemligheter och skriver ner allt om faster Fanny som har tappat livsgnistan och bästa kompiserna som har övergett henne för hästtjejerna.

I påfallande många titlar bland mellanåldersböckerna kretsar intrigen kring teknik. Det kan röra sig om framtidsskildringar, som Åsa Anderberg Strollos och Andreas Palmaers science fiction- och rysarnoveller i *2039. Framtidshistorier för orädda*, där berättelser om mutanter, övervakningsmyggor, hologramföräldrar och artificiell intelligens erbjuder en dystopisk framtidsvision. Det finns också exempel på robotar med såväl onda som goda avsikter. I Sandra Schwartzs *Virus* gjorde Andy misstaget att köpa en robot-kopia av sig själv. Med tiden tar roboten över hela Andys liv och familj. I Lee Bacons *Den sista människan* är roboten XR935 jagberättare. I denna framtidsvision har robotarna tagit över eftersom människorna bara förstörde jorden. Även i de vardagsrealistiska berättelserna är tekniken ofta central. Vloggande står i centrum i Linda Skugges *Min supersmarta mobil* och i flera titlar har huvudpersonerna Youtube-kanaler. TV-spelet Minecraft flyttar nu också in i skönlitteraturen via pseudonymen Zack Zombie, som delar med sig av en Minecraft-zombies dagbok i *Mitt liv som zombie*.

Helt utan teknik vandrar emellertid Tilly in och ut ur böcker. I Anna James *Tilly och bokvandrarna* stöter hon på Anne på Grönkulla, Alice i Underlandet och Frances Hodgson Burnetts Sara Crewe. Litteraturens vingslag fläktar även i Annika Thors och Ishtar Bäcklund Dakhils *Odysseus pojke*, som återberättar Odysseus irrfärder ur hans son Telemakos perspektiv.

Ungdomsböcker

Det gavs ut 191 ungdomsböcker 2020, vilket är en minskning med hela 52 titlar (21 procent) jämfört med året innan. I stort sett hela denna minskning (49 titlar) gäller den originalsvenska utgivningen och inte översättningarna, vilket gör att ungdomsboksutgivningen skiljer ut sig i den övergripande bilden med minskad andel översättningar. Ungdomsboksutgivningen har minskat med närmare 38 procent de senaste fyra åren. Det gör den till den litteraturkategori som har krympt mest procentuellt sett, en konsekvens av minskad lönsamhet (se vidare avsnittet Bilderböcker, ungdomsböcker och översättningar minskar mest). Det finns ingen enskild förklaring till den stora minskningen, utan den är generell och sker på många olika förlag. Bland de största utgivarna av ungdomsböcker är det Nypon, B. Wahlströms, Hegas och Gilla Böcker som har minskat utgivningen mest, medan Bonnier Carlsen tvärtom har mer än fördubblat sin. Framför allt har Bonnier Carlsen ökat antalet återutgivna ungdomsbokstitlar.

En stor del av ungdomsboksutgivningen är avsedd för ålderskategorin 15+, så kallade Unga vuxna-böcker. Det sätter också prägel på de ämnen som tas upp. Övergripande handlar ungdomsböckerna ofta om kärlek, vänskap och andra relationer och utspelas ofta i hem- och skolmiljö, framför allt gymnasie miljö, men allvarliga och svåra ämnen dominerar utgivningen. Anders Fager och Peter Bergtings bildroman *Kråkorna* handlar till exempel om att återvända till platsen för uppväxten och försonas med familjen och smärtsamma minnen från barndomen.

Oavsett om det rör sig om realistiska skildringar eller fantasy präglas ungdomsboksutgivningen i hög utsträckning av frågor om identitet, sexualitet, etnicitet, integration, våld, kriminalitet och i fantasyutgivningen även överlevnad och maktkamp. Rena underhållningsböcker eller humoristiska böcker är ovanligt, även om det finns undantag. Två exempel är *Tio underbara, härliga, hemska tjejer* av Ashley Elston, som handlar om Sophie som försöker komma över en kille genom att dejta tio andra, och *Lycka är för losers* av Wibke Brueggemann, en feelgood-berättelse om Phoebe och den brokiga skara individer hon träffar genom jobbet i mosterns second hand-butik.

Sociala medier är ett inslag som har blivit en allt starkare intrigskapare i barn- och ungdomslitteraturen och det gäller inte minst ungdomsböckerna. I huvudsak är det de negativa och problematiska bieffekterna som tas upp, som hatstormar och spridning av integritetskränkande material. I Lisa Bjärbos, Johanna Lindbäcks och Sara Ohlssons *Fula tjejer* är det till exempel näthat som står i fokus. Två flickor hamnar på instagramkontot ”Fula tjejer”, vilket leder till att de och andra flickor mobiliserar sig för att stötta varandra och hitta personen bakom kontot. I andra verk är det personen som ligger bakom brottet som är huvudperson. Fjortonåriga Texas i Sara Lövestams *En stark nolla* har precis förstått att han är kär i André i samma klass. För att få kontakt med honom skapar han en fejkad profil på Instagram med bilder stulna från en annan profil, vilket ställer till en rad problem.

Även skildringar av utmaningar i relationer mellan personer med olika socialt eller etniskt ursprung är vanligt förekommande. Ett exempel är Jacqueline Woodsons *Närmar du dig mjukt*, som handlar om relationen mellan Ellie som är vit judinna och Jeremiah som är svart. De träffas i skolan och blir förälskade, men omgivningens fördomar får i slutändan tragiska konsekvenser. Flera böcker breddar perspektiven och tar upp sådant som är relaterat till samspelet mellan flera olika maktordningar, som etnicitet, sexualitet och klass. Ava i Nioosha Shams *Om det regnar i Abnax* bor i en medelklassförort i Stockholm med sina iranska föräldrar. Hon är lesbisk och har sex med många tjejer, men tror inte på kärleken. När hon träffar Nadja och blir kär på riktigt blir hon dock behandlad som hon själv tidigare behandlat andra.

I åtskilliga ungdomsböcker dras huvudpersonerna in i kriminalitet. Donny i Thomas Hallings *Donny*, Per i Per Nilssons *Bröderna Tjej*, Joel i Lina Stoltzs *Den jag vill vara* och Valentina i Isabella Viström Bolics *Låt mig leva igen* är bara några exempel. När kriminalitet och brottslighet skildras har det fortsatt ofta koppling till kulturskillnader, klassfrågor och invandrarmiljöer i förorter. Det finns emellertid också böcker som väljer en annan vinkel på frågor om kulturskillnader och beskrivningar av ungdomar från andra kulturer. *De afghanska sönerna* av Elin Persson handlar om Rebecka som jobbar på ett HVB-hem för ensamkommande afghanska pojkar. Hon får ta del av de trauman som flyktingpojkar bär med sig.

I påfallande många böcker som tar upp kriminalitet och/eller frågor kring fördomar och etnicitet blir romangestalter som spelar en central roll i handlingen skjutna i slutet av boken. I böcker där psykisk ohälsa tematiseras tar ungdomarna i stället ofta själva sina liv. Efter flera decennier är det således fortsatt befogat att tala om en idyllfobi i ungdomslitteraturen, för att låna Sonja Svenssons begrepp för att beskriva tendenser i 1990-talets svenska ungdomslitteratur (Svensson).

Faktaböcker

Faktaböckerna minskade i antal för andra året i rad, från 372 till 346 titlar (7 procent). Jämfört med den fördubbling av faktaboksutgivningen som har skett under 2010-talet är minskningen

blygsam, men om siffrorna analyseras närmare syns att även faktaboksutgivningen är inne i en process där utgivningen skiftar över allt mer till inhemsk produktion. Även här är det nämligen de översatta titlarna som har minskat, medan de inhemska tvärtom har ökat i antal. På två år har utgivningen av översatta faktaböcker minskat med 88 titlar. Faktaböckerna är emellertid fortsatt den enda större kategori där översättningarna dominerar (55 procent).

Faktaboksutgivningen är bred och spänner över en rad olika ämnen. Det absolut vanligaste ämnet är djur och natur och här har böcker om dinosaurier en särställning. Men listan på ämnen kan göras lång. Här finns böcker om bland annat historia (se särskild rubrik ovan), berömda personer, sport (framför allt fotboll), hälsa och kropp, religion (framför allt kristendomen), miljö- och klimatfrågor (se särskild rubrik ovan), konst, pyssel, fordon, teknik, naturvetenskap, geografi, matematik, mat och matlagning, skräck och mystik samt handböcker av olika slag. Som framkommit i avsnittet om den pågående pandemin ovan har det också kommit en rad faktaböcker om virus, pandemier och relaterade ämnen under 2020.

Djur och natur är som sagt det överlägset vanligaste ämnet i faktaböckerna. Här finns bland annat ett färglexikon över *Naturens färger* av Magdalena Konečná, Jana Sedláčková och Štěpánka Sekaninová, trädgårdskalendern *Förtrollad trädgård* av Cecilia Ottenby och en bok i stort format om svampar, *Fungarium*, av bland andra Katie Scott och Ester Gaya. Karsten Brensing lär ut *Hur djuren tänker & känner* med hjälp av den moderna beteendebiologin. Läsaren får bland annat veta att råttor skrattar tillsammans och att myror kan känna igen sig själva i en spegel. Vissa arter har så individuella egenskaper att de kan anses ha personligheter. Då är det kanske tur att utgivningen av djurböcker är så stor i 2020 års faktaboksutgivning att snart sagt alla djurrikets arter, från husdjur och bruksdjur till djur i det vilda, tycks ha sin egen bok. Här finns böcker om fladdermöss, komodo varaner, pirayor, grodor, hajar, spindlar, ja, här finns till och med en bok om stendjur, Helen Rundgrens *Stendjuren. Trilobiter, sjöiljor och gamla bläckfiskar*.

Andra typer av djurböcker specialiserar sig på en viss aspekt av djurriket, exempelvis djurens avföring. Anna Hanssons och Lotta Myrefelts *En liten bok om mycket bajs!* och Ann-Charlotte Ekenstens *Minifakta om djurens bajs* lär ut hur man kan känna igen olika djurs bajs. Just böcker om avföring är vanligt förekommande i barnlitteraturen. Varianter på temat att gå på pottan förekommer till exempel rikligt i småbarnsbilderböckerna, men även i den övriga skönlitterära utgivningen var det förvånansvärt många titlar under 2020. Ämnet återkommer i de faktaböcker som tar upp människokroppen. Ett exempel är *Allt du inte visste om bajs* av bland andra Andrea Mills, medan Marja Baseler, Annemarie van den Brinks och Tjarko van der Pols tar sig an ämnet på ett lite annat sätt i *Bajskorvsfabriken*. Här besöker Polly och Pim fabriken (läs: människokroppen) som tillverkar bajskorvar där deras pappa arbetar. Boken lär ut hur matsmältningsapparaten fungerar och ser ut.

Bland andra böcker som handlar om kropp och hälsa står såväl det fysiska som det psykiska i fokus. Hur barn blir till redogör Anna Fiske för i *Göra barn. Så går det till*, medan Felicity Brooks, Frankie Allen och Mar Ferrero berättar *Allt om känslor*. Emma Holmgrens och Joel Jonssons *När ingen märker. En självbiografisk faktabok om ungas psykiska ohälsa* tar upp barns rättigheter i relation till psykisk ohälsa och barn som far illa. Barns rätt är även temat för två böcker om barnkonventionen, *Du har rätt* av Matilda Westerman, Jason Diakité och Andrea Pippins samt *Fakta om barnkonventionen* av Ann-Charlotte Ekensten.

Faktaboksutgivningen 2020 ger också möjligheten att lära sig mer om artificiell intelligens, exempelvis via *AI. Allt om artificiell intelligens*, av William Potter, att bli *Konstnär på 1 minut*, i boken av Rich Davis med den hoppingivande underrubriken *Lär dig rita nästan vad som helst i 6 enkla steg*, samt att få svaret på frågan *Hur funkar en fyr?* i en bok av Roman Beljajev. Kort sagt går det att få kunskap om det mesta genom att botanisera i 2020 års faktaböcker, till och med Svenska barnboksinstitutet, som omnämns i Linnéa Kryléns *Handbok för storsamlare. En faktabok att spara*.

Tecknade serier

Utgivningen av tecknade serier ökade med 23 procent under 2020, från 71 till 87 titlar. Det är den kategori som hade allra högst andel översatta titlar. Endast 15 av 87 titlar var originalsvenska. Andelen översatta titlar ökade dessutom markant för andra året i rad, vilket gör detta till en av få kategorier som gick emot den övergripande tendensen med ökad inhemsk produktion. Återigen hör det samman med att det utkommer en stor mängd samlingsvolymerna och nya utgåvor av äldre serier om klassiska seriefigurer som Kalle och Hobbe, Yoko Tsuno, Asterix, Gaston, Buddy Longway, Tintin och Kalle Anka. Detta är också orsaken till att serieutgivningen är starkt mansdominerad, framför allt vad gäller upphovspersonerna: seriemediet har historiskt sett i hög utsträckning sysselsatt män.

Det har också utkommit flera hyllningsutgåvor där samtida serieskapare bygger vidare på äldre serier genom att skapa nya äventyr åt de kända figurerna. Dessa ”extraordinära äventyr” som de i regel kallas skulle kunna ses som en form av officiellt sanktionerad fan fiction. Ett exempel på det är Linda och Valentin-äventyret *Shingouzloo Inc* av Wilfrid Lupano och Mathieu Lauffray, som utspelas i samma miljöer som Pierre Christins och Jean-Claude Mézières originalserier. Även Spirou har fått två extraordinära äventyr, *Spirou i Sovjet* av Fabrice Tarrin och Fred Neidhardt samt *Spirou i Berlin* av Flix, Marvin Clifford och Ralf Marzinczik. Båda utspelas under kalla kriget.

När det gäller Kalle Anka har utgivningen 2020 varit omfattande. Det pågår utgivning av samlingsvolymerna med Carl Barks serier, Don Rosas serier om Farbror Joakims liv och berättelser ur världslitteraturen omtolkade i anktappning, men det har också kommit böcker som tyder på ambitioner att förnya Kalle Anka-serierna. I *Walt Disney's Kalle Anka. Mästerkocken* bjuder Ankeborgsankorna på sina 15 favoritrecept, ackompanjerade av lika många serier att läsa medan grytorna puttrar. I *Mitt liv som tonårsanka* av Jimmy Gownley och Jay P. Fosgitt och *Spookyzone. Äventyr med Knattarna* finns nyskrivet material om Kalle Ankas tonårstid respektive Knattarnas internationella äventyr som skolambassadörer.

Flera titlar i 2020 års serieutgivning tematiserar förtryck, övergrepp och maktmissbruk. Ett exempel är *Fröken Bangalore*, del ett av fyra i Djurslottet av Félix Delep och Xavier Dorison som är en variant på George Orwells *Animal Farm* (1945). I Deleps och Dorisons tolkning har en hierarkisk samhällsordning inrättats där en tjur är president och en hund-milis håller resten av djuren i schack. Djuren arbetar hårt och får små matransoner. Alla uppror mot makten slås ner och djur avrättas som avskräckande exempel. Även i den fortsatta utgivningen av Philip Pullmans trilogi *Den mörka materian* som tecknad serie är ett framträdande tema maktmissbruk. År 2020 utkom *Den skarpa eggen 1. Den mörka materian* och ytterligare två delar i seriesviten av Stéphane Melchior och Thomas Gilbert, med illustrationer baserade på Clément Oubreries grafiska universum från de tidigare delarna i bokserien.

En annan form av maktmissbruk tematiseras i Morten Dürres och Lars Hornemans ungdomsserie *Ivalu*, som utspelas på Grönland. Här berättar bilderna om en alkoholiserad pappa som har förgripit sig på sin äldsta dotter. Flickan har rymt och hotet om att övergreppen ska gå vidare till lillasystern ligger tungt över berättelsen. Det finns även fler titlar i utgivningen som tar upp allvarliga ämnen, ofta i dämpad färgskala. *Mamma fuckar upp* av Elisabet Omsén och Charlie Rosales bygger exempelvis på ungdomars erfarenheter av att ha en förälder som sitter i fängelse. I *Alltid hejda* berättar Alma Thörn i svartvita blyertsteckningar om två generationers skilsmässobarn.

Samlingar

Antalet böcker som kan klassificeras som samlingar varierar stort från år till år. Från att ha ökat från 31 till 46 titlar 2019 är antalet nu åter lägre: 2020 utkom 28 samlingar. Kategorin består huvudsakligen av sagosamlingar, antologier, novellsamlingar och verk som har utgångspunkt i enskilda författarskap eller en viss barnboksfigur.

När det gäller sagosamlingarna rör det sig oftast om klassiska sagor eller godnattsagor. Under 2020 utkom till exempel *Mina bästa godnattsagor*. Bland antologier riktade till de allra minsta kan nämnas *Din första bok. Berättelser, rim och sånger för de allra minsta* och *Barnens första bok. En antologi*. Den sistnämnda publicerades första gången 1989 och kom 2020 i utökad jubileumsgåva i större format. För de lite äldre barnen utkom *Framtid. 11 berättelser för mellanstadiet*, där elva författare och serietecknare bidrar med berättelser som utspelas i framtiden. I *Första gången. Elva noveller* skriver lika många upphovspersoner med ungdomar som målgrupp om att uppleva händelser i livet för första gången. Ett annat exempel på en novellsamling är *Fantastikbokklubbens novellantologi. 25 fantastiska noveller av elever från mellanstadiet*, som presenterar finalisterna i en nationell novelltävling på temat fantasy, skräck och science fiction som våren 2020 pågick på skolor runtom i Sverige.

Bland de verk som har utgångspunkt i ett visst författarskap kan nämnas två samlingar med julberättelser av Elsa Beskow och Astrid Lindgren, men även *Stora boken om lilla spöket Laban, lilla Anna och några till*, som samlar berättelser av Inger och Lasse Sandberg. Möjligen kan även *Från oss alla till er alla. Disneys julklassiker* räknas hit. I ytterligare andra samlingar hittar vi barnboksfigurer som har fått sin egen samling, som Pelle Svanslös och Mumintrollen.

Poesi, dramatik och sångböcker

De minsta kategorierna i utgivningen, poesi, dramatik och sångböcker, minskade alla i omfattning 2020 jämfört med föregående år. Såväl diktsamlingarna som dramatiken behövde tydligen ta igen sig efter det ovanligt poetiska och dramatiska året 2019. Antalet poesititlar sjönk från tolv till fyra och dramatiken från rekordsiffran fyra till en titel.

Nu innebär inte detta på något sätt poesins död. Dikter, verser och rim förekommer även i riklig mängd i olika samlingar och bilderböcker, så den faktiska mängden poesi i barn- och ungdomslitteraturen är betydligt större. I diktsamlingarna finner vi trots det lilla antalet även en stor bredd. I *Fisens liv* diktar Malin Klingenberg om fisar, pruttar och brakare, ackompanjerad av Sanna Manders bilder. Lena Sjöberg skriver poesi för unga vuxna om känslor, relationer och identitet i *Brevet från mig. Dikter för unga*, med bilder av författaren själv. Och Gustav Frödings dikt *Snigelns visa* är dubbelt aktuell, dels i bilderboksformat med bilder av Charlotte Ramel, dels som pixi-bok med bilder av Malin Biller. Dramatiktiteln är *Länk 2020. Nya pjäser för unga ensembler*, en samling med sex nyskrivna pjäser för unga vuxna initierad av Riksteatern.

Sångböckerna minskade från 15 titlar 2019 till elva titlar 2020. De innehåller huvudsakligen klassiska barnvisor och sånger som ges ut antingen som antologier eller med en sång i varje bok. Ett exempel på det förstnämnda är *Den sjungande barnkammarboken*, som blandar klassiska barnvisor som Imse vimse spindel och Björnen sover med nyare visor. Boken innehåller 50 visor, noter och en ljudspelare. Två exempel på det sistnämnda är *Ro, ro, ro din båt* med bilder av Amy Bradford, som också innehåller en ljudspelare, och *En elefant balanserade*, som är utgiven i kartong för de allra minsta med bilder av Ellen Ekman. Originalkomponerad musik förekommer i *Vilda djurens orkester*, av den bästsäljande författaren Dan Brown, som både har skrivit bokens djurberättelse och komponerat den musik som läsaren kan ta del av genom en QR-kod i boken. Boken är illustrerad av Susan Batori.

Litteraturlista över böcker nämnda i texten

Litteraturlistan innehåller endast tryckta titlar utgivna 2020 som nämns i ovanstående dokumentation och är alltså **inte** en förteckning över samtliga böcker som utkom 2020. Titlar som har getts ut digitalt och titlar utgivna före 2020 som nämns i dokumentationen är inte med i litteraturlistan.

Barn- och ungdomsböcker

- Fantastikbokklubbens novellantologi. 25 fantastiska noveller av elever från mellanstadiet.* Sverige, Fantastikbokklubben
- Framtid. 11 berättelser för mellanstadiet.* Stockholm, Rabén & Sjögren
- Från oss alla till er alla. Disneys julklassiker.* Malmö, Egmont Publishing AB
- Första gången. Elva noveller.* Stockholm, B. Wahlströms
- Aboud, Razak och Ellen Korsström. *Vedbyggarens dotter och den magiska ormen/Bint al-ḥatab wa-al-af'á al-mashūrah.* Färjestaden, Vombat förlag
- Acevedo, Elizabeth och Yolanda Aurora Bohm Ramirez. *Poet X.* Bromma, Vox
- Adbåge, Emma. *Naturen.* Stockholm, Rabén & Sjögren
- Akrami, Jamal och Mahkameh Shabani. *Piya-yi kūchak/Lille Ilia.* Göteborg, nordienT
- Alcott, Louisa May och Sonja Bergvall. *Unga kvinnor.* Stockholm, Bonnier Carlsen
- Algeskär, Lena. *Maja & Viruset.* Hestra, Isaberg förlag
- Almond, David, Beatrice Alemagna och Carla Wiberg. *Annie – flickan från havet.* Stockholm, Berghs
- Alsaati, Seluah. *Inte din baby.* Stockholm, Natur & Kultur
- Anderberg Strollo, Åsa, Andreas Palmaer och Elsa Sjögren. *2039. Framtidshistorier för orädda.* Stockholm, Alfabet
- Andersson, Anna-Karin och Elin Jonsson. *Bronsåldern.* Skällinge, Beta pedagog
- Andersson, Nils och Erik Svetoft. *Pappor ska va tjocka.* Stockholm, Rabén & Sjögren
- Arrhenius, Ingela P. och Anna Bogaeus. *Var är dinosaurien?* Stockholm, Alfabet
- Asptjärn, Åsa. *Perfekt väder för lidande.* Stockholm, Bonnier Carlsen
- Bacon, Lee och Sabina Söderlund. *Den sista människan.* Stockholm, B. Wahlströms
- Baek, Heena och Sun-Kyoung Choi. *En fe på badhuset.* Stockholm, Bokförlaget Trasten
- Baek, Heena och Sun-Kyoung Choi. *Magiska godiskolor.* Stockholm, Bokförlaget Trasten
- Barker, Chris och Marie Helleday Ekwurtzel. *Dinosaurier. Den ultimata boken.* Bromma, Ordalaget bokförlag
- Barnens första bok. En antologi.* Stockholm, En bok för alla
- Barthelson, Malin. *Hajen Sam.* Sollentuna, Barthelson Förlag
- Baseler, Marja, Annemarie van den Brink, Tjarko van der Pol och Joakim Sundström. *Bajskorvsfabriken.* Stockholm, Alfabet
- Baugstø, Line och Helena Stedman. *Vi skulle varit lejon.* Bromma, Opal
- Bejder Klausen, Frida och Tomas Dömstedt. *Fakta om pandemier.* Lund, Nypon förlag
- Beljajev, Roman och Ylva Mörk. *Hur funkar en fyr?* Stockholm, Karneval förlag
- Bjärbo, Lisa, Johanna Lindbäck, Sara Ohlsson och Stina Wirsén. *Fula tjejer.* Stockholm, Gilla böcker
- Blixt, Hanna och Jessica Söderholm. *Lönndörrens hemlighet.* Insjön, Bubo förlag
- Bondestam, Linda. *Mitt bottenliv. Av en ensam axolotl.* Stockholm, Berghs
- Boyne, John och Anna Thuresson. *Min bror heter Jessica.* Stockholm, B. Wahlströms
- Bradford, Amy och Marie Helleday Ekwurtzel. *Ro, ro, ro din båt.* Västra Frölunda, Tukan förlag
- Brening, Karsten, Barbro Lagergren och Nikolai Renger. *Hur djuren tänker & känner.* Stockholm, Alfabet
- Brochmann, Nina, Ellen Støkken Dahl, Magnhild Winsnes och Marianne Mattsson. *Boken för dig som är tjej. Ellen och Ninas guide till puberteten.* Stockholm, Lilla Piratförlaget

Brooks, Felicity, Frankie Allen, Mar Ferrero och Sara Jonasson. *Allt om känslor*. Stockholm, Lind & Co

Brounéus, Fredrik och Nina Erixon-Lindroth. *Piller och baciller. En liten bok om läkemedel*. Stockholm, BoD – Books on Demand

Brown, Dan, Susan Batori och Malte Persson. *Vilda djurens orkester*. Stockholm, Bonnier Carlsen

Brueggemann, Wibke och Amanda Svensson. *Ljycka är för losers*. Stockholm, Natur & Kultur

Brzechwa, Jan, Jenny Berggren och Tomas Håkanson. *Herr Klex akademi*. Umeå, Atrium

Castro Urío, Bärbara och Linda Widman. *Godnatt alla katter*. Stockholm, Lilla Piratförlaget

Collén, Kristina och Emmelie Salomonsson. *Den magiska mobilen*. Lerum, Idus förlag

Cyrén, Karin. *Hej hej hej!* Stockholm, Lilla Piratförlaget

Dahle, Gro, Svein Nyhus och Nils Aage Larsson. *Draken*. Göteborg, Daidalos

Davis, Rich och Mattias Sillén. *Konstnär på 1 minut. Lär dig rita nästan vad som helst i 6 enkla steg*. Västra Frölunda, Tukan förlag

Dek, Maria och Julian Birbrajer. *Korsåtvärsarna*. Stockholm, Mirando bok

Delep, Félix, Xavier Dorison och Fabian Göranson. *Fröken Bangalore*. Solna, Egmont Comics

Den sjungande barnkammarboken. Stockholm, Bonnier Carlsen

Din första bok. berättelser, rim och sånger för de minsta. Stockholm, Rabén & Sjögren

Dorey, Martin, Tim Wesson och Malin Davidsson. *Uppdrag plastkampen*. Sävedalen, Speja

Dürr, Morten, Lars Horneman och Horst Schröder. *Ivalu*. Stockholm, Epix

Ekensten, Ann-Charlotte. *Fakta om barnkonventionen*. Lund, Nypon förlag

Ekensten, Ann-Charlotte. *Minifakta om djurens bajs*. Lund, Nypon förlag

Ekman, Ellen. *En elefant balanserade*. Stockholm, Rabén & Sjögren

Ekstedt, Katarina och Lovisa Blomberg. *Vera borstar tänderna*. Stockholm, Triumf förlag

Elston, Ashley och Sabina Söderlund. *Tio underbara, härliga, hemska dejter*. Stockholm, B. Wahlströms

Erlandsson, Karin. *Pärlfiskaren*. Stockholm, Bonnier Carlsen

Ertimo, Laura, Mari Ahokoivu och Bo Samuelsson. *Virrigt väder! Varför förändras klimatet?* Stockholm, Rabén & Sjögren

Fager, Anders och Peter Bergting. *Kråkorna*. Stockholm, Natur & Kultur

Fiske, Anna och Hanna Skogar Sundström. *Göra barn. Så går det till*. Stockholm, Natur & Kultur

Flix, Marvin Clifford och Ralf Marcinczik och Per A. J. Andersson. *Spirou i Berlin*. Trosa, Cobolt

Fransson, Lisa och Maja Lindberg. *Beckmörkeret*. Trollhättan, Kikkuli förlag

Frensborg, Maria, Ingrid Flygare, Gösta Knutsson och Jan Gissberg. *När Frallan blev sjuk*. Stockholm, Bonnier Carlsen

Frensborg, Maria, Ingrid Flygare, Gösta Knutsson och Jan Gissberg. *Sjukdomar, virus och att tvätta händerna*. Stockholm, Bonnier Carlsen

Fried, Hédi, Stina Wirsén och Nikolaj Olniansky. *A mayseh vegen Bodri*. Stockholm, Natur & Kultur

Allmänlitteratur

Fröding, Gustaf och Malin Biller. *Snigelns visa. Dikt*. Stockholm, Bonnier Carlsen

Fröding, Gustaf och Charlotte Ramel. *Snigelns visa*. Stockholm, Lilla Piratförlaget

Gahrton, Måns och Amanda Eriksson. *Bosse & Bella – syskon och bästa vänner*. Stockholm, Berghs

Gaiman, Neil, Kristoffer Leandoer och Chris Riddell. *Coraline*. Stockholm, Bonnier Carlsen

Gaiman, Neil och Ylva Spångberg. *Stardust*. Stockholm, Bonnier Carlsen

Gilbert, Julie, Matt Forsyth och Marie Helleday Ekwurtzel. *Sara och spanska sjukan. En berättelse om att överleva influensan 1918*. Helsingborg, Hegas

Gordan, Kajsa. *Hon vet allt om oss*. Stockholm, Rabén & Sjögren

Gownley, Jimmy, Jay P. Fosgitt och Kaija Olausson. *Mitt liv som tonårsanka*. Malmö, Egmont Publishing

Green, Alison, Axel Scheffler och Barbro Lagergren. *Snäll*. Stockholm, Alfabet

Greider, Ellen. *Jordens största kalasbatare*. Stockholm, Alfabet

Gripe, Maria. *Agnes Cecilia. En sällsam historia*. Stockholm, Modernista

Gunér, Emi och Loka Kanarp. *Nina i ettan*. Stockholm, Rabén & Sjögren
 Gunér, Emi och Maja Säfström. *Allas vän*. Stockholm, Natur & Kultur
 Gustavsson, Per. *Den nya lekplatsen*. Stockholm, Rabén & Sjögren
 Halling, Thomas. *Donny*. Stockholm, Alfabet
 Hansson, Anna och Lotta Myrefelt. *En liten bok om mycket bajs!* Lerum, Idus förlag
 Hansson, Anna och Emelie Stigwan. *Illustratören*. Skällinge, Beta pedagog
 Hansson, Anna och Emelie Stigwan. *Snickaren*. Skällinge, Beta pedagog
 Hansson, Julia. *Billie, Korven och havet*. Stockholm, Natur & Kultur
 Holmgren, Emma och Joel Jonsson. *När ingen märker. En självbiografisk faktabok om ungas psykiska ohälsa*. Alingsås, Parus förlag
 Holmström Degerman, Anna och Christel Rönns. *Doris – världens viktigaste jobb*. Bromma, Opal
 Hägg, Elin. *Dömda kvinnor. Förbryterskor i Sveriges historia*. Bromma, Opal
 Jacov, Karin och Mattias Andersson. *Nattsyster*. Lerum, Idus förlag
 James, Anna, Helena Dahlgren och Paola Escobar. *Tilly och bokvandrarna*. Stockholm, HarperChildren
 Jeppson, Ann-Sofie och Örjan Modén. *Framtidsfararen Götheborg*. Lerum, Idus förlag
 JiHyeon, Lee. *Dörren*. Stockholm, Mirando bok
 Jonsson, Henrik. *De kommer om natten*. Stockholm, Bonnier Carlsen
 Kalhor, Mojgan, Reza Dalvand och Namdar Nasser. *Vem känner herr Rosa?* Parian Publications
 Karinsdotter, Emma och Agnes Jakobsson. *Livets hårda skola*. Stockholm, Bonnier Carlsen
 Karlsson, Ylva och Sofia Falkenheim. *Månen, varelsen och jag*. Stockholm, Rabén & Sjögren
 Kilaka, John och Ulla Forsén. *Snabba Hare*. Malmö, Förlaget Hjulet
 Klingenberg, Malin och Sanna Mander. *Fisens liv*. Stockholm, Rabén & Sjögren
 Konečná, Magdalena, Jana Sedláčková, Štěpánka Sekaninová och Mattias Sillén. *Naturens färger*. Västra Frölunda, Tukan förlag
 Kroon, Oskar och Joanna Hellgren. *Överallt och ingenstans*. Stockholm, Brombergs
 Krylén, Linnéa. *Handbok för storsamlare. En faktabok att spara*. Bromma, Opal
 Kvist, Hanne, Hanne Bartholin, Maria Lundén och Ulla Forsén. *Lille Nö och Minsta Mo*. Malmö, Hjulet
 Kvist, Peter och Astrid Tolke. *Nella har inte tid att gå och lägga sig*. Stockholm, Rabén & Sjögren
 Kärmander, Lisa och Emmelie Salomonsson. *Clara & viruset. Jakten på toapapper*. Lerum, Idus förlag
 Lagerqvist, Camilla. *Flykten till Amerika*. Stockholm, Bonnier Carlsen
 Lagerqvist, Camilla. *Pärlor av glas*. Stockholm, Bonnier Carlsen
 Landqvist, Malin, Victoria Voss och Wolfgang Kleinschmidt. *Göra gott. Kokbok för unga miljöhjältar*. Stockholm, Bokförlaget Max Ström
 Lannebo, Charlotta och Ellen Ekman. *Olle & Bolle på museum*. Stockholm, Rabén & Sjögren
 Leone, Annika och Bettina Johansson. *Bara rumpor på stranden*. Stockholm, Lilla Piratförlaget
 Liang, Xiong och Anna Gustafsson Chen. *Drakjägarna*. Stockholm, Bokförlaget Trasten
 Lidbeck, Cecilia. *Familjen*. Stockholm, Lilla Piratförlaget
 Lind, Åsa och Emma Virke. *Kom dagen, kom natten*. Stockholm, Lilla Piratförlaget
 Lindgren, Astrid och Johan Egerkrans. *Mio, min Mio*. Stockholm, Rabén & Sjögren
 Lindström, Eva. *Bron*. Stockholm, Alfabet
 Lohmann, Eva, Dorothea Tust och Horst Schröder. *Corona och elefantavståndet. En historia*. Stockholm, Epix
 Lupano, Wilfrid, Mathieu Lauffray och Björn Wahlberg. *Shingouzlooz Inc.* Trosa, Cobolt Förlag
 Länk 2020. *Nya pjäser för unga ensembler*. Möklinta, Gidlunds förlag i samarbete med Riksteatern
 Lövestam, Sara. *En stark nolla*. Stockholm, Lilla Piratförlaget
 Malmberg, Nellie, Annika Malmberg och Klas Malmberg. *Hur mår livet under ytan? En bok med fokus på havets miljö*. Göteborg, Aquatilis förlag

Marakatt, Ingá Elin och Anita Midbjer. *Lilli, áddjá ja guovsagis/Lilli, farfar och norrskenet*. Spånga, NDIO kultur & kommunikation
 Marsden, John och Elsa Svenson. *I morgon när kriget kom*. Stockholm, En bok för alla
 Maubille, Jean och Erik Titusson. *Är det du som har tuggat på min godnattsaga?* Stockholm, Lilla Piratförlaget
 Meijer, Annika och Helena Frank. *Curie & Co. Coola kvinnor som fått Nobelpriset*. Stockholm, Triumf förlag
 Melchior, Stéphane, Thomas Gilbert, Karolina Sahlin, Olle Sahlin och Clément Oubriere. *Den skarpa eggen 1. Den mörka materian*. Sundbyberg, Kartago
 Melece, Anete och Juris Kronbergs. *Kiosken*. Stockholm, Lilla Piratförlaget
 Mills, Andrea, Ben Morgan och Karin Johnsson. *Allt du inte visste om bajs*. Västra Frölunda, Tukan förlag
Mina bästa godnattsagor. Stockholm, Lind & Co
 Modig, Karl. *Slagsmål*. Bromma, Vox
 Mollazehi, Peimaneh. *Den riktiga solen*. Stockholm, Lilla Piratförlaget
 Montgomery, L. M., Verna Lindberg och Christina Westman. *Anne på Ingleside*. Stockholm, Lind & Co
 Nilsson, Elin. *Världar under vatten*. Stockholm, Alfabet
 Nilsson, Frida och Alexander Jansson. *Lindormars land*. Stockholm, Natur & Kultur
 Nilsson, Per. *Bröderna Tjej*. Stockholm, Alfabet
 Nilsson Thore, Maria. *En egen flock*. Stockholm, Bonnier Carlsen
 Nordin, Magnus och Lars Gabel. *Grön zon*. Stockholm, Berghs
 Nordin, Magnus och Lars Gabel. *Röd zon*. Stockholm, Berghs
 Nordström, Ester Blenda. *Patron Ann-Mari. Rackarungen blir bonde*. Lund, Sweden, Bakhåll
 Nyström, Patric och Per Demervall. *Hotet ombord*. Helsingborg, Hegas
 O'Reilly, M. och Ulrika Hjorth. *Vems mage bodde jag i?* Färjestaden, Vombat förlag
 Ohlsson, Birgitta och Lina Bodén. *Lev som du vill. Tio svenska kvinnor visar vägen*. Stockholm, Bonnier Carlsen
 Olsson, Ingrid och Anete Melece. *Jag bestämmer!* Stockholm, Lilla Piratförlaget
 Omsén, Elisabet och Charlie Rosales Sandqvist. *Mamma fuckar upp*. Norrköping, Krossa förlag
 Oral, Feridun och Hamdi Özyurt. *Lika men ändå olika*. Visby, Storge förlag
 Ottenby, Cecilia. *Förtrollad trädgård*. Stockholm, Natur & Kultur
 Persson, Elin. *De afghanska sönerna*. Stockholm, Bonnier Carlsen
 Polleryd, Kicki och Håkan Gidebratt. *Vidar. En bok om ADD*. Forshaga, Lumenos förlag
 Potter, William och Niklas Johnsson. *AI. Allt om artificiell intelligens*. Västra Frölunda, Tukan förlag
 Qarawani, Anastasia, Maja Kastelic och Elisabet Risberg. *Min katt Koozy*. Umeå, Atrium
 Rhue, Morton och Annika Bladh. *Vägen*. Stockholm, En bok för alla
 Rojek, Cecilia. *Poltergeisten*. Bromma, Ordalaget bokförlag
 Roxberg, Ester och Elisabet Ericson. *Vem kan hitta Putte?* Stockholm, Rabén & Sjögren
 Rudolfsson, Ida-Lovisa. *Efter stormen*. Stockholm, Mirando bok
 Rundgren, Helen. *Stendjuren. Trilobiter, sjöiljor och gamla bläckfiskar*. Visby, Gotlands Museum/Fornsalens förlag
 Ruta, Matilda. *Syskonveckan*. Stockholm, Rabén & Sjögren
 Salmson, Jo och Åsa Ekström. *Tam och de åtta drakarna. Samlingsvolym 1*. Stockholm, Bonnier Carlsen
 Salmson, Jo och Åsa Ekström. *Tam och den nya draken. Samlingsvolym 2*. Stockholm, Bonnier Carlsen
 Sánchez Vegara, Maria Isabel, Anke Weckmann, Elsie Formgren och Sten Sundström. *Greta Thunberg*. Stockholm, Bookmark Förlag
 Sandberg, Inger och Lasse Sandberg. *Stora boken om lilla spöket Laban, lilla Anna och några till*. Stockholm, Rabén & Sjögren

Sarri, Millis. *Lär dig tvätta händerna*. Stockholm, Triumf förlag

Schwartz, Sandra, Flemming Schmidt och Catharina Andersson. *Virus*. Lund, Nypon förlag

Schädlich, Susan, Katharina J. Haines och Katharina Nahlbom. *Mikrovärldens liv. Allt om corona, virus, bakterier och hur vi kan skydda oss*. Stockholm, Epix

Scott, Katie, Ester Gaya och Annika Meijer. *Fungarium*. Stockholm, Rabén & Sjögren

Shams, Minoos och Katarina Strömgård. *Maryam och mormorsmålet*. Stockholm, Bonnier Carlsen

Shams, Nioosha. *Om det regnar i Abvaz*. Stockholm, Bonnier Carlsen

Sigunsdotter, Kristina och Ester Eriksson. *Humlan Hanssons hemligheter*. Stockholm, Natur & Kultur

Sjöberg, Lena. *Brevet från mig. Dikter för unga*. Stockholm, Natur & Kultur

Skugge, Linda och Rebecka Neumann. *Min supersmarta mobil*. Stockholm, B. Wahlströms

Spookyzone. Äventyr med Knattarna. Malmö, Egmont Publishing

StAAF, Eva och Clara Dackenberg. *Alla utom Allis*. Stockholm, Rabén & Sjögren

Stoltz, Lina. *Den jag vill vara*. Helsingborg, Nypon förlag

Storck, Åsa, Mattias Sköld och Anders Végh Blidlöv. *Sana och Taj Mahal*. Helsingborg, Hegas

Storck, Åsa och Anders Végh Blidlöv. *Itai och örnen*. Helsingborg, Hegas

Sundh, Cecilia och Anna Nilsson. *Lisen och Skuggan*. Helsingborg, Hegas

Sundin, David och Alexis Holmqvist. *Boken som inte ville bli läst. Psst...att läsa en saga om en bok som inte vill bli läst kan vara väldigt svårt. Nästan omöjligt. Kanske ska ni bara ta en annan bok istället?* Stockholm, Bonnier Carlsen

Søndergaard, Simon Randel och Tomas Dömstedt. *Fakta om matsvinn*. Lund, Nypon förlag

Tamlin, Marlène. *Covve och tvålen. En barnbok om Covid-19*. Stockholm, Publit Sweden AB

Taplin, Sam, Lee Wildish och Anthony Marks. *Oj, vad det låter! Ljud på zoo*. Stockholm, Lind & Co

Tarrin, Fabrice, Fred Neidhardt och Per A. J. Andersson. *Spiro i Sovjet*. Trosa, Cobolt

Thor, Annika och Ishtar Bäcklund Dakhil. *Odysseus pojke*. Stockholm, Bonnier Carlsen

Thörn, Alma. *Alltid bejdå*. Stockholm, Galago

Tucker, Zoë, Zoe Persico och Marie Helleday Ekwurtzel. *Greta och jättarna*. Bromma, Ordalaget bokförlag

Van der Vyver, Marita, Dale Blankenaar och Ulla Forsén. *Antifanter på taket*. Malmö, Förlaget Hjulet

Viitala, Lina Maria. *En vårdag med Ingá*. Kiruna, Lina Maria Viitala

Viitala, Lina Maria. *Ingás sommar*. Kiruna, Lina Maria Viitala

Virus. Stockholm, Bokförlaget Hedvig

Viström Bolic, Isabella. *Låt mig leva igen*. Lund, Ekström & Garay

Wall Kubilius, Moa och Heidi Kosenius. *Mamma och Liten fjällvandrar*. Arvika, Kubilius förlag

Wall Kubilius, Moa och Heidi Kosenius. *Mamma och Liten på cykelsemester*. Arvika, Kubilius förlag

Walt Disney's Kalle Anka. Mästerkocken. Malmö, Egmont Comics

Westerman, Matilda, Jason Diakité och Andrea Pippins. *Du har rätt*. Stockholm, Bonnier Carlsen

Westin Verona, Jenny och Jesús Verona. *Kalle och Elsa sover över*. Stockholm, Rabén & Sjögren

Wirsen, Stina. *Vem vågar?* Stockholm, Bonnier Carlsen

Woodson, Jacqueline och Alva Dahl. *Närmar du dig mjukt*. Stockholm, Natur & Kultur

Wänblad, Mats och Pelle Forshed. *Pappa Monstersson fyller år*. Stockholm, Rabén & Sjögren

Yerxa, Leo och Göran Ribe. *Trummande hovar*. Stockholm, Epix

Zombie, Zack och Peter M. Eronson. *Mitt liv som zombie*. Helsingborg, Hegas

Teoretisk litteratur

Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet. En dokumentation. Årgång 2019. Svenska barnboksinstitutet, 2020.

Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet. En dokumentation. Årgång 2017. Svenska barnboksinstitutet, 2018.

Ehriander, Helene. ”Den historiska ungdomsboken på 2000-talet”. *Samtida svensk ungdomslitteratur. Analyser*, redigerad av Åsa Warnqvist, Lund, Studentlitteratur, 2017, s. 77–93.

Förlagsstatistik 2020. Svenska Förläggareföreningen, 2021,
https://www.forlaggare.se/sites/default/files/pdf_slutversion_rapport_17_februari_2021.pdf.
 Hämtad 8 april 2021.

Martinsson, Bengt-Göran. ”Läspanikens anatomi. Barns och ungdomars läsning och mediebruk i ett historiskt perspektiv”. *Svensk forskning om läsning och läsundervisning*, redigerad av Michael Tengberg och Christina Olin-Scheller, Lund, Gleerups Utbildning AB, 2015, s. 197–208.

McCormick, Kathleen. *The Culture of Reading & Teaching English*. Manchester, Manchester University Press, 1994.

Mählqvist, Stefan. *Böcker för svenska barn 1870–1950. En kvantitativ analys av barn- och ungdomslitteratur i Sverige*. Diss., Uppsala universitet. Stockholm, Gidlund, 1977.

Nikolajeva, Maria. *Bilderbokens pusselbitar*. Lund, Studentlitteratur, 2000.

Nordberg, Olle. *Litteraturredidaktik. Teori, praktik, potential, relevans*. Stockholm, Liber, 2020.

Nordlund, Anna och Johan Svedjedal. *Läsandets årsringar. Rapport och reflektioner om läsningens tillstånd i Sverige*. Stockholm, Svenska Förläggareföreningen, 2020.

Rosenblatt, Louise M. *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa*. Lund, Studentlitteratur, 2002.

Svensson, Sonja. ”Dödspolare, skuggmän och förlorade fäder. Idyllfobin i ungdomsboken”. *Konsten att berätta för barn*, redigerad av Anne Banér, Stockholm, Centrum för barnkulturforskning, 1996, s. 263–278.

Tellgren, Christina. *På barnens bokmarknad. Utgivningen av barn- och ungdomslitteratur i Sverige 1966–1975*. Diss., Uppsala universitet. Stockholm, Bonnier, 1982.

Vischer Bruns, Cristina. *Why Literature? The Value of Literary Reading and What It Means for Teaching*. New York, Cintinum, 2011.

Warnqvist, Åsa. ”Dragonball, LasseMaja och Twilight. Utgivningen av barn- och ungdomslitteratur i Sverige 2001–2010”. SOU 2012:10. Stockholm, Kulturdepartementet, Litteraturutredningen, 2012, s. 329–361.

Widhe, Olle. ”Estetisering och avestetisering. Nedslag i de svenska läroplanernas tal om läslust från 1906 till 2011”. *Tolfta nationella konferensen i svenska med didaktisk inriktning. Textkulturer. Karlstad 25–25 november 2016*, redigerad av Birgitta Ljung Egeland et al., Karlstad, Nationella nätverket för svenska med didaktisk inriktning, 2017.

Wikberg, Erik. *Bokförsäljningsstatistiken. Helåret 2020*. Svenska Bokhandlareföreningen/Svenska Förläggareföreningen, 2021,
https://www.forlaggare.se/sites/default/files/bokforsaljningsstatistik_helar_2020.pdf. Hämtad 8 april 2021.

Svenska barnboksinstitutets statistik

Den sista februari 2021 hade det inkommit **2037** barn- och ungdomsböcker med utgivningsår 2020 till Svenska barnboksinstitutet.

I statistiken redovisas dessa siffror. Svenska barnboksinstitutet har redovisat utgivningsstatistik sedan den första Bokprovningen 1993. 1993–1998 hämtades statistiken från *Svensk bokförteckning* men från 1999 redovisas Svenska barnboksinstitutets egen statistik. Alla procentangivelser är avrundade till närmaste heltal.

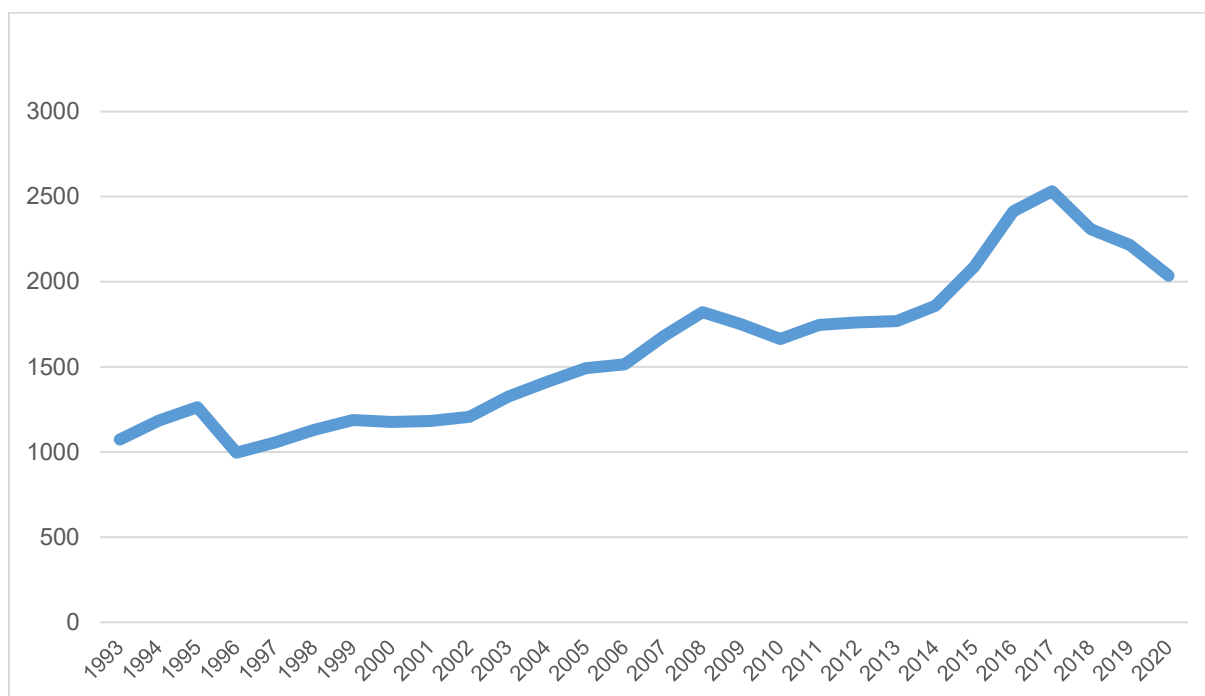
Utgivningen av barn- och ungdomsböcker

Tabell 1. Utgivningen av barn- och ungdomsböcker 2019–2020

Kategori	2019	2020
Bilderböcker	768	684
Dramatik	4	1
Faktaböcker	372	346
Kapitelböcker	376	369
Mellanåldersböcker	310	316
Poesi	12	4
Samlingar	46	28
Sångböcker	15	11
Tecknade serier	71	87
Ungdomsböcker	243	191
Totalt	2217	2037

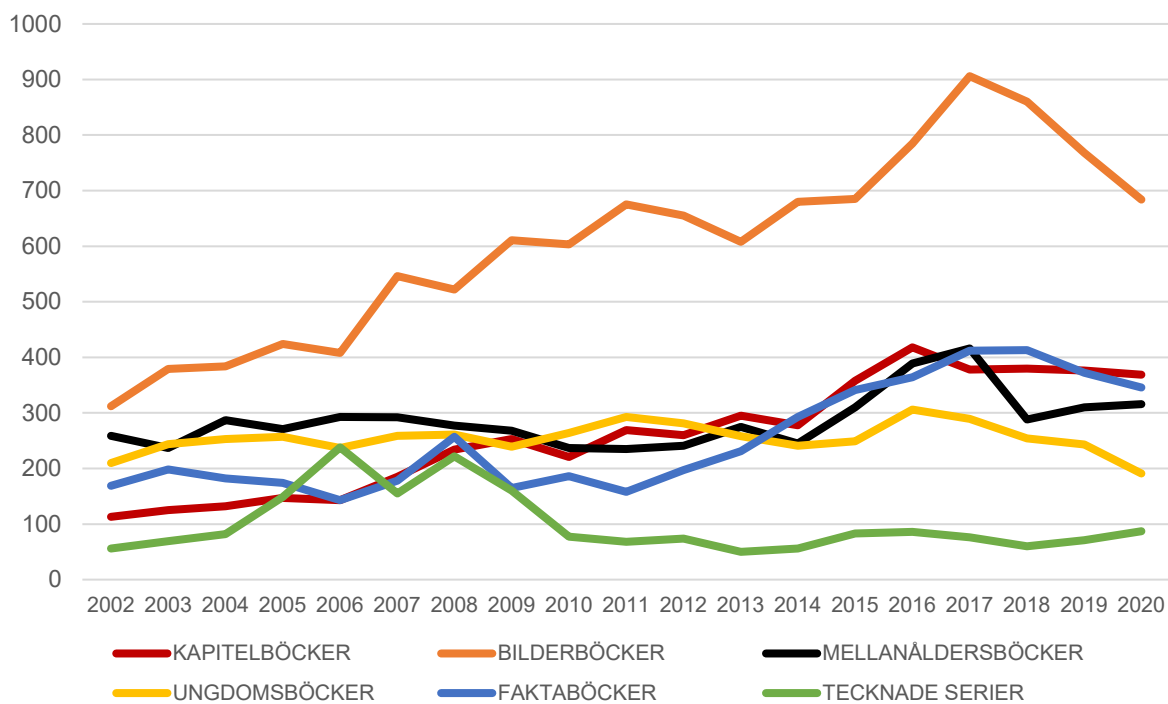
Kommentar: År 2020 utkom 2037 barn- och ungdomsböcker, vilket är en **minskning med 8 %** jämfört med 2019.

Diagram 1. Utgivningen av barn- och ungdomsböcker 1993–2020

Kommentar: 2020 gavs det ut **90 % fler** barn- och ungdomsböcker än 1993. Siffrorna 1993–1998 är hämtade från *Svensk bokförteckning*. Siffrorna 1999 och framåt är framtagna av Sbi.

Diagram 2. Utgivningen fördelad på kategorier 2002–2020

Kommentar: Statistiken redovisas från 2002 då Sbi började föra statistik över de idag gällande kategorierna.

Svenska och översatta barn- och ungdomsböcker

Tabell 2. Utgivningen av svenska barn- och ungdomsböcker 2019–2020

Kategori	2019	2020
Bilderböcker	488	484
Dramatik	-	1
Faktaböcker	148	157
Kapitelböcker	271	280
Mellanåldersböcker	205	218
Poesi	11	4
Samlingar	39	16
Sångböcker	12	9
Tecknade serier	12	15
Ungdomsböcker	163	114
Totalt	1349	1298

Kommentar: Den svenska utgivningen 2020 minskade med 4 % jämfört med 2019. Med svenska barn- och ungdomsböcker avses böcker som är utgivna i Sverige på originalspråk.

Tabell 3. Utgivningen av översatta barn- och ungdomsböcker 2019–2020

Kategori	2019	2020
Bilderböcker	280	200
Dramatik	4	-
Faktaböcker	224	189
Kapitelböcker	105	89
Mellanåldersböcker	105	98
Poesi	1	-
Samlingar	7	12
Sångböcker	3	2
Tecknade serier	59	72
Ungdomsböcker	80	77
Totalt	868	739

Kommentar: Den översatta utgivningen 2020 minskade med 15 % jämfört med 2019. Med översatta barn- och ungdomsböcker avses böcker som tidigare har givits ut på annat språk eller i ett annat land.

Diagram 3. Fördelning mellan svenska och översatta barn- och ungdomsböcker 2020

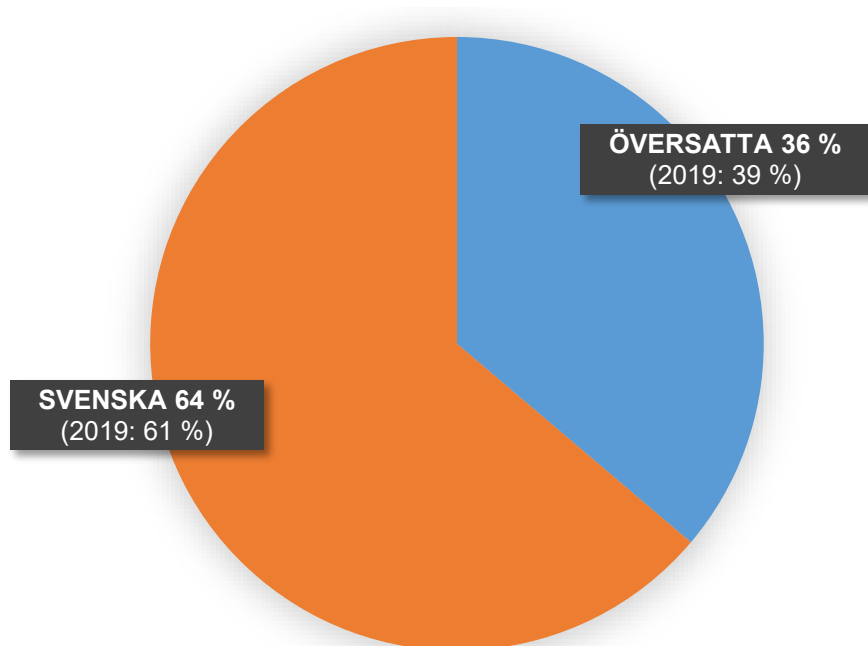

Diagram 4. Utgivningen av barn- och ungdomsböcker 2001–2020, jämförelse svenska och översatta böcker

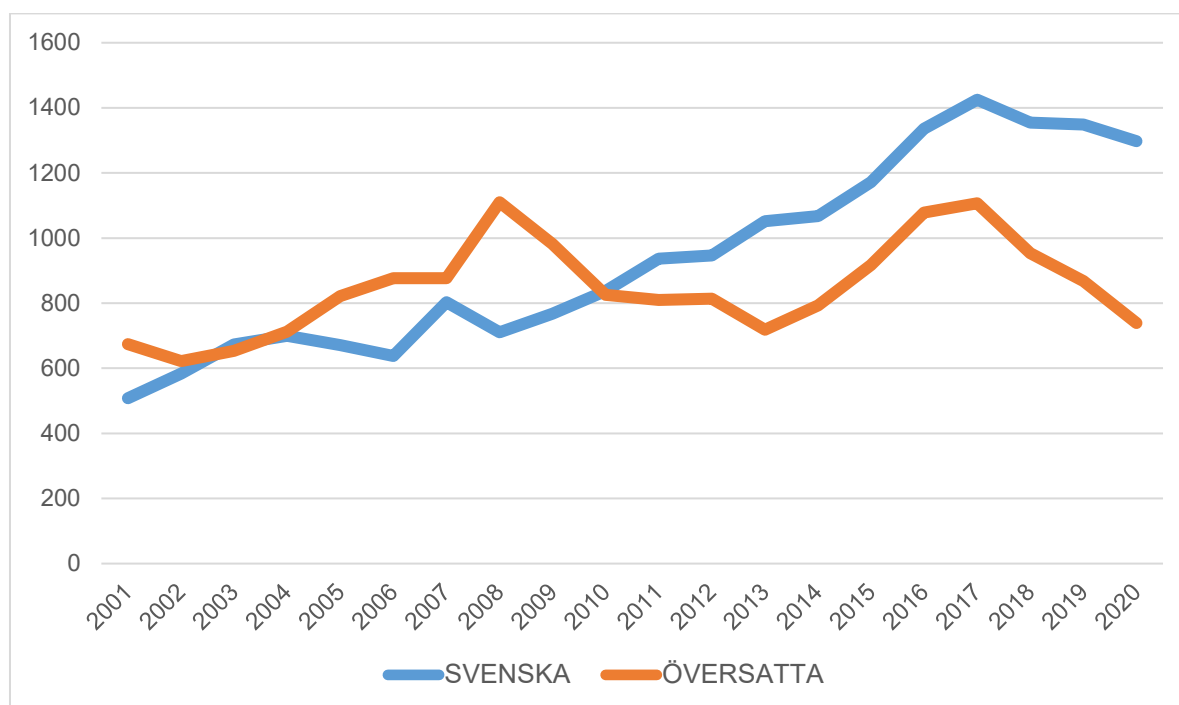
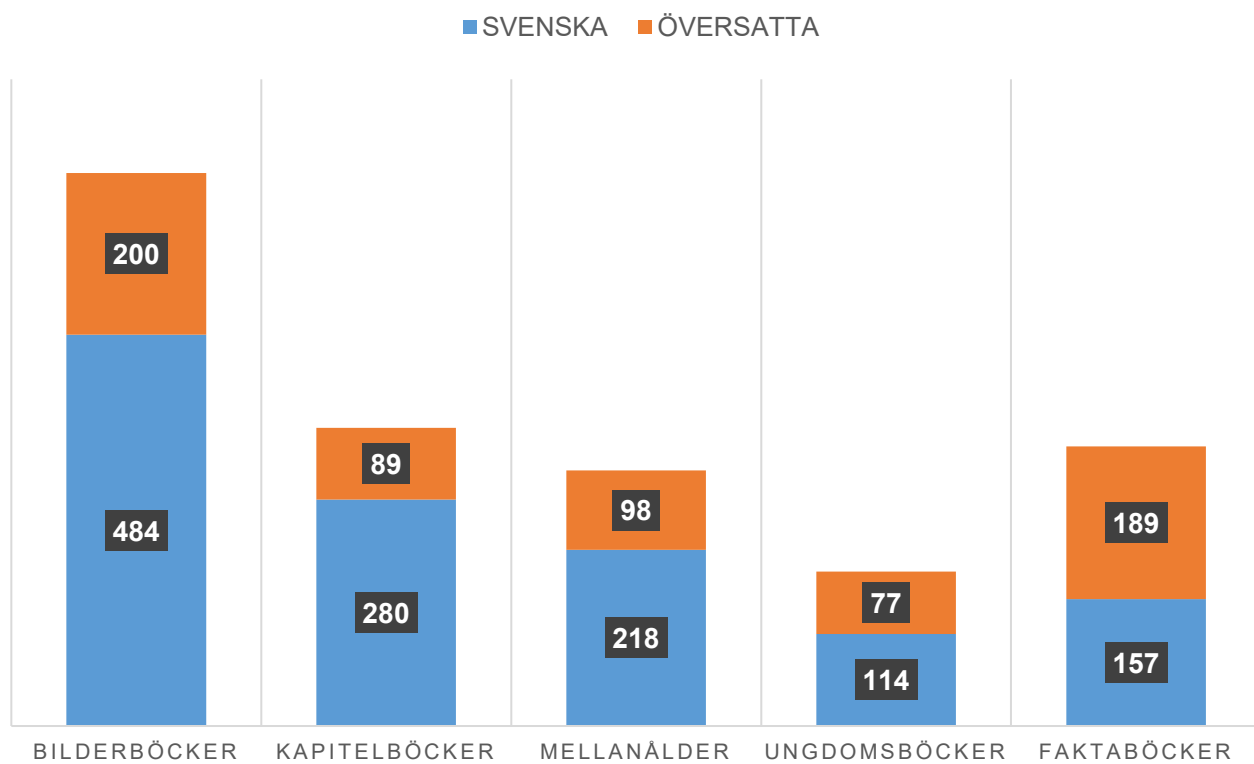

Diagram 5. Utgivningen i de största kategorierna 2020

Förstaupplagor av barn- och ungdomsböcker

Tabell 4. Barn- och ungdomsböcker, förstaupplagor 2019–2020

Kategori	2019	2020
Bilderböcker	631	559
Dramatik	4	1
Faktaböcker	357	333
Kapitelböcker	359	347
Mellanåldersböcker	269	284
Poesi	12	3
Samlingar	41	28
Sångböcker	14	9
Tecknade serier	61	72
Ungdomsböcker	182	143
Totalt	1930	1779

Kommentar: Utgivningen av förstaupplagor 2020 **minskade med 8 %** jämfört med 2019.

Tabell 5. Svenska barn- och ungdomsböcker, förstaupplagor 2019–2020

Kategori	2019	2020
Bilderböcker	369	374
Dramatik	-	1
Faktaböcker	137	147
Kapitelböcker	256	261
Mellanåldersböcker	182	196
Poesi	11	3
Samlingar	34	16
Sångböcker	11	7
Tecknade serier	10	11
Ungdomsböcker	131	96
Totalt	1141	1112

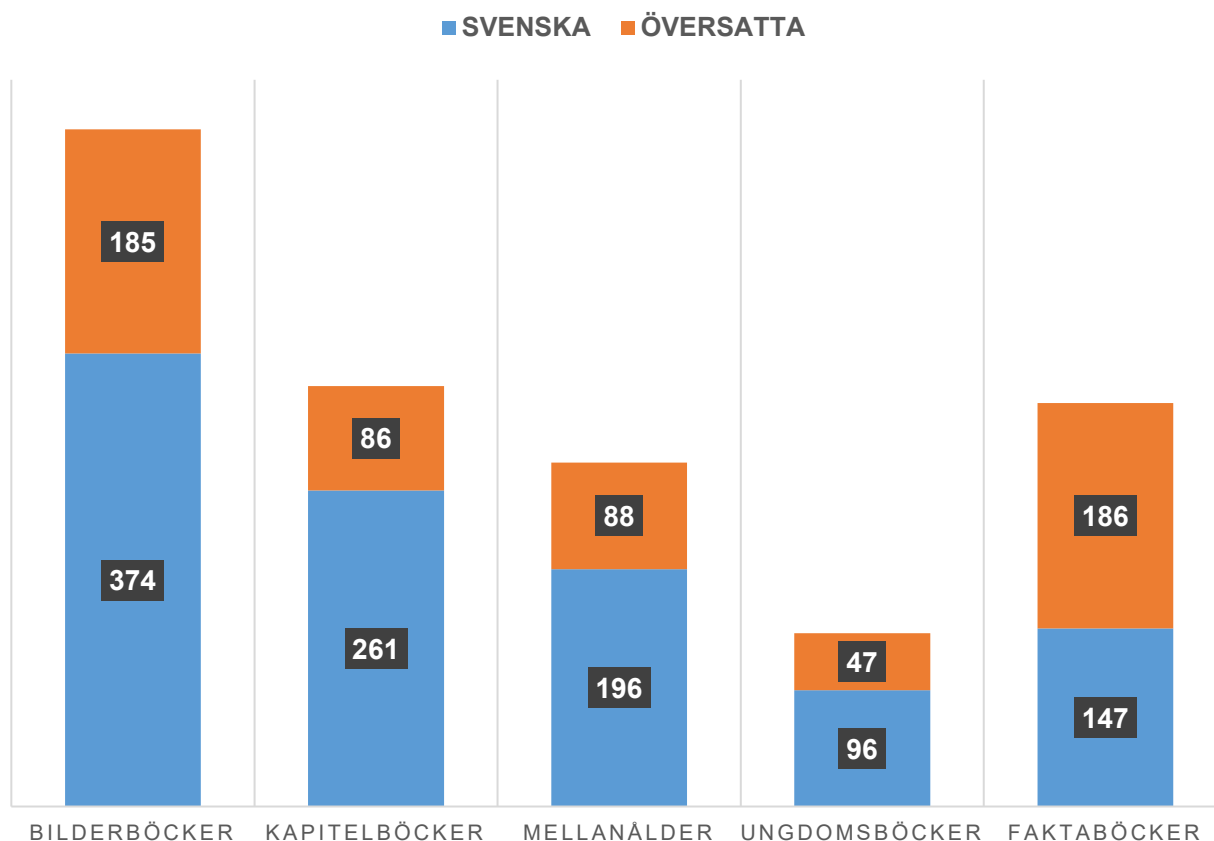
Kommentar: Utgivningen av svenska förstaupplagor 2020 **minskade med 3 %** jämfört med 2019.

Tabell 6. Översatta barn- och ungdomsböcker, förstaupplagor 2019–2020

Kategori	2019	2020
Bilderböcker	262	185
Dramatik	4	-
Faktaböcker	220	186
Kapitelböcker	103	86
Mellanåldersböcker	87	88
Poesi	1	-
Samlingar	7	12
Sångböcker	3	2
Tecknade serier	51	61
Ungdomsböcker	51	47
Totalt	789	667

Kommentar: Utgivningen av översatta förstaupplagor 2020 **minskade med 15 %** jämfört med 2019.

Diagram 6. Utgivningen av förstaupplagor i de största kategorierna 2020

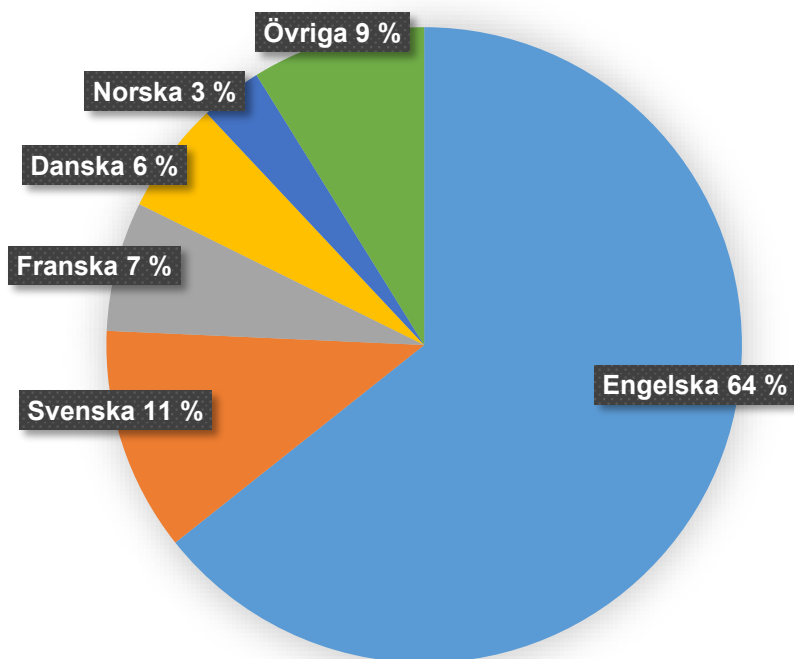
Översättningar av barn- och ungdomsböcker

Tabell 7. Språk varifrån översättningarna gjorts i förstaupplagor 2019–2020

Språk	2019	2020
Engelska	491	429
Svenska*	108	76
Franska	44	44
Danska	49	38
Norska	16	21
Tyska	41	18
Nederländska	6	7
Finska	1	5
Italienska	9	5
Spanska	5	4
Koreanska	1	3
Persiska	-	3
Polska	-	3
Uppgift saknas	3	3
Katalanska	-	2
Arabiska	1	1
Isländska	1	1
Kinesiska	2	1
Lettiska	1	1
Ryska	-	1
Turkiska	1	1
Albanska	1	-
Japanska	2	-
Portugisiska	1	-
Slovenska	1	-
Ukrainska	2	-
Urdu	2	-
Totalt	789	667

*Böcker översatta från svenska till annat språk och utgivna i Sverige.

Diagram 7. De fem största språken varifrån översättningar gjorts 2020

Böcker publicerade på annat språk än svenska

Tabell 8. Förekomst av andra språk än svenska i utgivningen av barn- och ungdomsböcker 2019–2020

Språk	2019	2020
Arabiska	49	32
Engelska	16	17
Somaliska	15	17
Persiska	15	15
Finska	21	10
Nordsamiska	4	5
Jiddisch	1	4
Franska	1	4
Meänkieli	19	3
Spanska	6	2
Tyska	3	2
Kurdiska	2	2
Lulesamiska	1	1
Tigrinska	1	1
Amhariska	-	1
Bulgariska	-	1

Romani	9	1
Sydsamiska	-	1
Wolof	-	1
Pitesamiska	-	1
Umesamiska	-	1
Albanska	3	-
Danska	2	-
Kinesiska	2	-
Nederländska	2	-
Rumänska	2	-
Ungerska	2	-
Baluchi	1	-
Blin	1	-
Bosniska	1	-
Italienska	1	-
Isländska	1	-
Japanska	1	-
Kroatiska	1	-
Malajiska	1	-
Norska	1	-
Polska	1	-
Portugisiska	1	-
Ryska	1	-
Slovakiska	1	-
Serbiska	1	-
Thailändska	1	-
Tjeckiska	1	-
Turkiska	1	-
Totalt	194	122

Kommentar: Böcker med parallelltext är inkluderade i ovanstående tabell. De flesta böcker med parallelltext är utgivna med text på svenska samt ett annat språk men i vissa fall finns flera språk än svenska representerade. Det kan till exempel röra sig om en bok med text på engelska och arabiska. I de fallen räknas båda språken i tabellen ovan. Det totala antalet språkförekomster är därför något högre än antalet böcker. 2020 utkom **119** (2019: 186) böcker på andra språk än svenska eller med parallelltext på svenska och/eller annat/andra språk.

Återutgivning av barn- och ungdomsböcker

Tabell 9. Återutgivning 2019–2020

Kategori	2019	2020
Bilderböcker	137	125
Dramatik	-	-
Faktaböcker	15	13
Kapitelböcker	17	22
Mellanåldersböcker	41	32
Poesi	-	1
Samlingar	5	-
Sångböcker	1	2
Tecknade serier	10	15
Ungdomsböcker	61	48
Totalt	287	258

Kommentar: Återutgivningen 2020 minskade med 10 % jämfört med 2019.

Tabell 10. Svensk återutgivning 2019–2020

Kategori	2019	2020
Bilderböcker	119	110
Dramatik	-	-
Faktaböcker	11	10
Kapitelböcker	15	19
Mellanåldersböcker	23	22
Poesi	-	1
Samlingar	5	-
Sångböcker	1	2
Tecknade serier	2	4
Ungdomsböcker	32	18
Totalt	208	186

Kommentar: Den svenska återutgivningen 2020 minskade med 11 % jämfört med 2019.

Tabell 11. Översatt återutgivning 2019-2020

Kategori	2019	2020
Bilderböcker	18	15
Dramatik	-	-
Faktaböcker	4	3
Kapitelböcker	2	3
Mellanåldersböcker	18	10
Poesi	-	-
Samlingar	-	-
Sångböcker	-	-
Tecknade serier	8	11
Ungdomsböcker	29	30
Totalt	79	72

Kommentar: Den översatta återutgivningen 2020 **minskade med 9 %** jämfört med 2019.

Diagram 8. Utgivningen uppdelad på förstaupplagor och återutgivning 2020

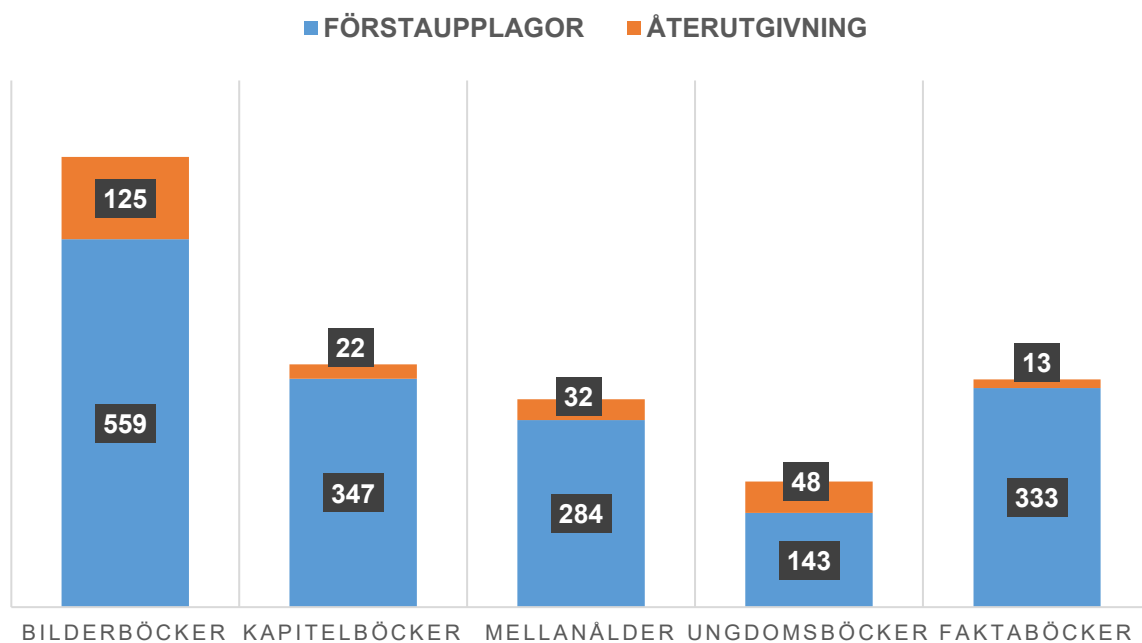
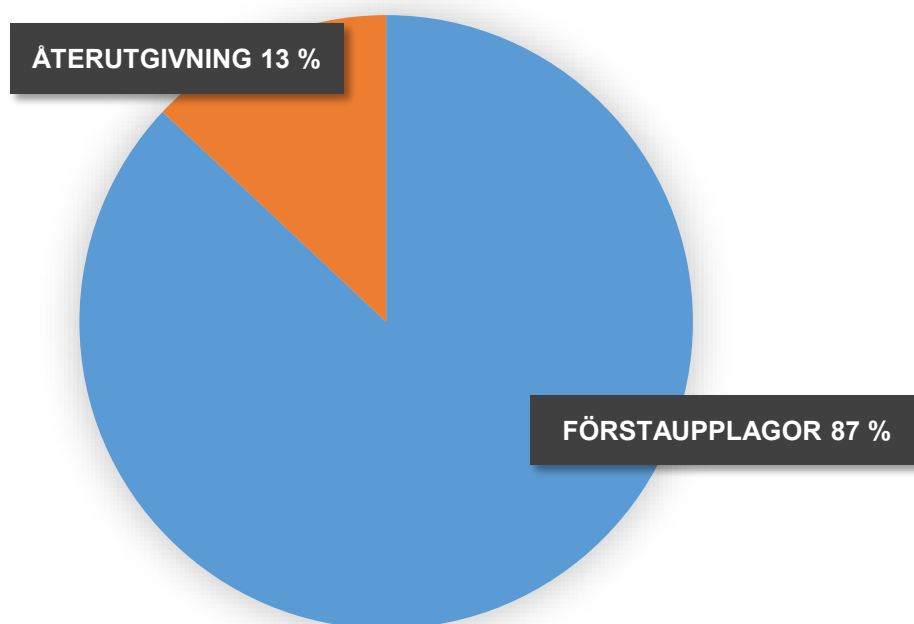

Diagram 9. Fördelning mellan förstaupplagor och återutgivning 2020

Upphovspersoner i förstaupplagor

Tabell 12. Upphovspersoners kön i förstaupplagor 2020

Kategori	Kvinna		Man	
	<i>Antal</i>	<i>%</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Bilderböcker	431	69 %	198	31 %
Dramatik	-	-	-	-
Faktaböcker	190	55 %	154	45 %
Kapitelböcker	277	64 %	154	36 %
Mellanåldersböcker	192	59 %	131	41 %
Poesi	3	75 %	1	25 %
Samlingar	4	80 %	1	20 %
Sångböcker	5	71 %	2	29 %
Tecknade serier	21	30 %	50	70 %
Ungdomsböcker	106	73 %	39	27 %
Totalt	1229	63 %	730	37 %

Tabell 13. Upphovspersoners kön i svenska förstaupplagor 2020

Kategori	Kvinna		Man	
	<i>Antal</i>	<i>%</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Bilderböcker	318	71 %	131	29 %
Dramatik	-	-	-	-
Faktaböcker	90	57 %	69	43 %
Kapitelböcker	220	66 %	111	34 %
Mellanåldersböcker	141	64 %	78	36 %
Poesi	3	75 %	1	25 %
Samlingar	3	75 %	1	25 %
Sångböcker	5	71 %	2	29 %
Tecknade serier	4	33 %	8	67 %
Ungdomsböcker	69	70 %	29	30 %
Totalt	853	67 %	430	33 %

Tabell 14. Upphovspersoners kön i översatta förstaupplagor 2020

Kategori	Kvinna		Man	
	<i>Antal</i>	<i>%</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Bilderböcker	113	63 %	67	37 %
Dramatik	-	-	-	-
Faktaböcker	100	54 %	85	46 %
Kapitelböcker	57	57 %	43	43 %
Mellanåldersböcker	51	49 %	53	51 %
Poesi	-	-	-	-
Samlingar	1	100 %	-	-
Sångböcker	-	-	-	-
Tecknade serier	17	29 %	42	71 %
Ungdomsböcker	37	79 %	10	21 %
Totalt	376	56 %	300	44 %

Huvudpersoner i förstaupplagor

Tabell 15. Huvudpersoners kön i förstaupplagor 2020

Kategori	Flicka		Pojke		Ej spec. kön	
	<i>Antal</i>	%	<i>Antal</i>	%	<i>Antal</i>	%
Bilderböcker	135	45 %	110	37 %	56	18 %
Kapitelböcker	111	53 %	96	46 %	4	1 %
Mellanåldersböcker	120	56 %	90	42 %	3	2 %
Tecknade serier	15	39 %	23	61 %	-	-
Ungdomsböcker	67	60 %	42	38 %	2	2 %
Totalt	448	51%	361	42 %	65	7 %

Kommentar: Huvudpersoner kan också vara till exempel förmänskligade djur som tillskrivs kön. Huvudpersoner räknas enbart i de kategorier som anges i tabellen. **2020** var fördelningen **51 %** flickor (2019: 53 %), **42 %** pojkar (2019: 40 %) och **7 %** ej specificerat kön (2019: 7 %) i den totala utgivningen av förstaupplagor.

2020 förekom en icke-binär huvudperson i utgivningen. Kategorin icke-binära är än så länge inte med i statistiken för huvudpersoners kön då det inte hittills förekommit i någon större omfattning. Kategorin kan komma att läggas till framöver.

Tabell 16. Huvudpersoners kön i svenska förstaupplagor 2020

Kategori	Flicka		Pojke		Ej spec. kön	
	<i>Antal</i>	%	<i>Antal</i>	%	<i>Antal</i>	%
Bilderböcker	97	43 %	88	39 %	41	18 %
Kapitelböcker	86	55 %	69	44 %	2	1 %
Mellanåldersböcker	96	65 %	49	33 %	3	2 %
Tecknade serier	2	50 %	2	50 %	-	-
Ungdomsböcker	41	58 %	27	39 %	2	3 %
Totalt	322	53 %	235	39 %	48	8 %

Kommentar: **2020** var fördelningen **53 %** flickor (2019: 57 %), **39 %** pojkar (2019: 35 %) och **8 %** ej specificerat kön (2019: 8 %) i den totala utgivningen av svenska förstaupplagor.

Tabell 17. Huvudpersoners kön i översatta förstaupplagor 2020

Kategori	Flicka		Pojke		Ej spec. kön	
	<i>Antal</i>	<i>%</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Bilderböcker	33	50 %	18	27 %	15	23 %
Kapitelböcker	21	44 %	25	52 %	2	4 %
Mellanåldersböcker	22	35 %	41	65 %	-	-
Tecknade serier	13	38 %	21	62 %	-	-
Ungdomsböcker	26	63 %	15	37 %	-	-
Totalt	115	46 %	120	48 %	17	6 %

Kommentar: 2020 var fördelningen 46 % flickor (2019: 44 %), 48 % pojkar (2019: 50 %) och 6 % ej specificerat kön (2019: 6 %) i den totala utgivningen av översatta förstaupplagor.

Förlag och utgivare

Tabell 18. Utgivningen 2020 fördelat på förlag

Förlag/utgivare	2020
Bonnier Carlsen	255
Rabén & Sjögren	169
Tukan	132
Nypon	82
Idus	79
Hegas	74
Lilla Piratförlaget	58
Lind & Co	55
Egmont Publishing	51
Natur & Kultur	43
Berghs	41
B. Wahlströms	41
Opal	40
Alfabeta	39
Stabenfeldt	37
Visto (H)	35
Dar Al Muna	26
Vulkan (P)	25
Argasso	23
Beta pedagog	23
Ordalaget	23
Books on demand (BoD) (P)	22
Fenix	22
Semic	21
Cobolt	19
Modernista	18
Epix	17
En bok för alla	16
Triumf	16
Kikkuli	13
Bookmark	12
Speja	12
Barthelson	11
Ndio	11
Lumenos (H)	11
Hatten	11
Olika	10
Tomsing	10
Bokförlaget Hedvig	9

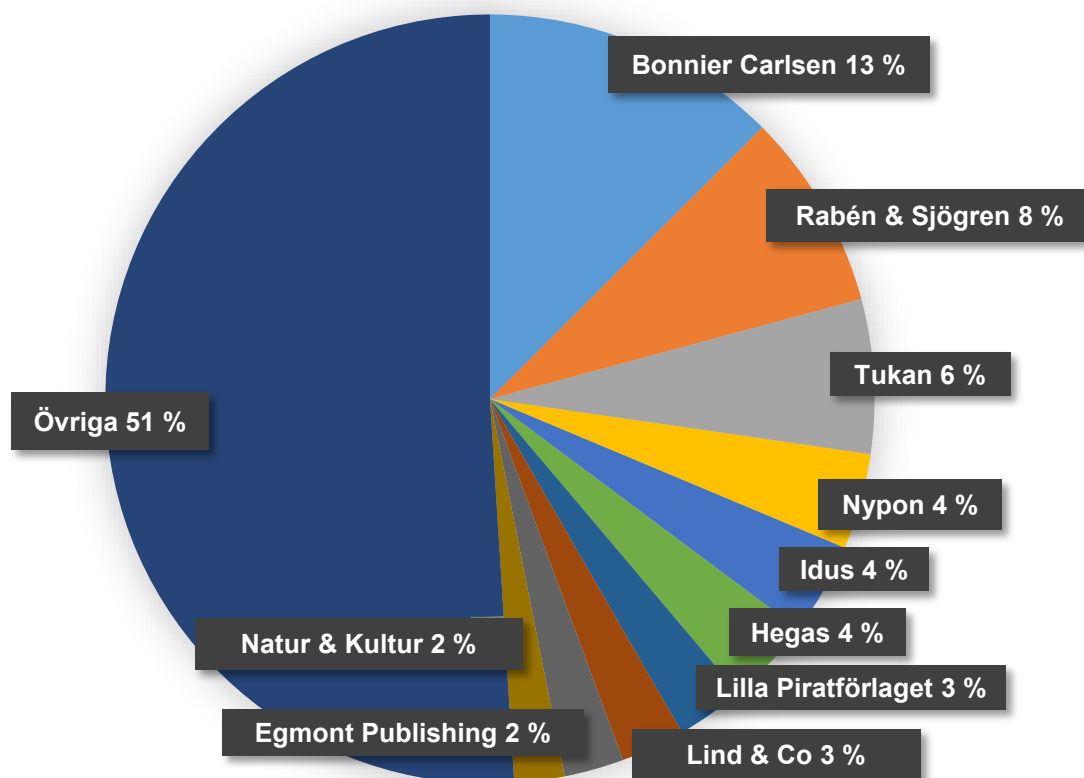
Stevali	9
Vilja	9
Boksmart	8
Gilla böcker	8
Funkibator	7
Bornelings	7
PärLAN	7
Ditt bokförlag (H)	7
Bokförlaget K&R	6
Vombat	6
Solentro (P)	6
Totalt	1692

Kommentar: I tabellen redovisas de förlag som har gett ut 6 eller fler titlar under 2020. Sammanlagt 1692 (2019: 1841) titlar. Resterande förlag och utgivare har gett ut 345 titlar sammanlagt.

(P) = Publiceringstjänster där upphovspersonerna själva finansierar tryckning etc.

(H) = Hybridförlag där upphovspersonerna i vissa fall står för delar av finansieringen.

Diagram 10. De tio största förlagen i förhållande till övriga år 2020

Ämnesord

Barn- och ungdomsböckerna är sökbara med hjälp av ett stort antal ämnesord i Libris och Svenska barnboksinstitutets bibliotekskatalog.

Svenska barnboksinstitutet har det formella och nationella ansvaret för arbetet med att utveckla och förvalta barnämnesorden och utgör redaktionen för barnämnesordslistan. Redaktionen samarbetar dels med Svenska ämnesord på Kungl. biblioteket, dels med en referensgrupp som utgörs av deltagare från olika biblioteksverksamheter i landet.

De vanligast förekommande ämnesorden 2020

Undantaget de könsbestämmande orden flickor och pojkar, geografiska och kronologiska ämnesord samt huvudkategorierna.

Hela utgivningen

Allmänna ämnesord

Vänskap
Förmänskligade djur
Familjen
Skolan
Magi
Kärlek
Mor- och farföräldrar
Hundar
Syskon
Djur
Övernaturligt
Hästar
Vardagsliv
Lek
Fotboll

Genre/form

Lättlästa böcker
Småbarnsbilderböcker
Fantasy
Faction
Rim

Faktaböcker

Allmänna ämnesord

Djur
Historia
Vilda djur
Berömda personer
Fotboll
Dinosaurier
Kroppen
Bibeln
Virus
Sjukdomar
Miljöfrågor
Konst
Pyssel
Kristendom
Fordon

Genre/form

Lättlästa böcker
Småbarnsfakta
Biografiska berättelser
Pysselböcker
Mekaniska böcker

Bilderböcker (0–6 år)

Förmänskligade djur
Familjen
Hundar
Lek
Mor- och farföräldrar
Vänskap
Katter
Djur
Förskolor
Leta
Syskon
Vardagsliv
Skogar
Djur och människor
Grisar

Genre/form

Småbarnsbilderböcker
Rim
Faction
Mekaniska böcker
Leta i bilden

Mellanåldersböcker (9–12 år)

Vänskap
Skolan
Övernaturligt
Magi
Försvinna
Syskon
Familjen
Hemligheter
Hästar
Spöken
Kärlek
Parallella världar
Mor- och farföräldrar
Mobbning
Föräldralös

Genre/form

Fantasy
Lättlästa böcker
Rysare
Hästböcker
Deckare

Kapitelböcker (6–9 år)

Vänskap
Skolan
Familjen
Förmänskligade djur
Mor- och farföräldrar
Magi
Hundar
Syskon
Stöld
Hästar
Mysterier
Vardagsliv
Fotboll
Sommarlov
Drakar

Genre/form

Börja läsa
Lättlästa böcker
Faction
Deckare
Fantasy

Ungdomsböcker (12 år–)

Kärlek
Vänskap
Skolan
Familjen
Magi
Ungdomar
HBTQ+
Homosexualitet
Övernaturligt
Överlevnad
Identitet
Gymnasieskolan
Hemligheter
Sommarlov
Maktkamp

Genre/form

Unga vuxna
Lättlästa böcker
Fantasy
Dystopier
Rysare

Föreläsningar 2021

Vad hände i utgivningen 2020? Statistik, teman och analyser

Kajsa Bäckius och Sofia Gydemo, Svenska barnboksinstitutet.

Datum: 14 april

Tid och plats: 13:00–14:30 i Zoom.

Är det lätta lätt och det svåra svårt? En didaktisk-estetisk läsning av 2020 års kapitelböcker

Katarina Rejman, Stockholms universitet.

Datum: 21 april

Tid och plats: 09:00–10:00 i Zoom.

En g(l)ömd historia? Historiska teman i barn- och ungdomslitteraturen 2020

Andreas Hedberg, Uppsala universitet.

Datum: 28 april

Tid och plats: 09:00–10:00 i Zoom.

Utställning

Utställningen som vanligtvis visas i Sbi:s bibliotek exponeras i en enklare form digitalt på Sbi play.

Filmning

Bokprovningen filmas av UR Samtiden och finns tillgänglig på UR play, Sbi play och SVT Kunskapskanalen i månadsskiftet april/maj 2021.

Bokprovningen arrangeras med stöd från Stockholms stad.

Tack

Svenska barnboksinstitutet vill rikta ett varmt tack till alla utgivare för att ni skänker ett exemplar av varje bok ni ger ut till Sbi. Tack också till Nationalbibliografen (NB) på Kungl. biblioteket för generös hjälp med att prioritera katalogisering av barn- och ungdomsböcker. Det underlättar insamlingsarbetet och är till stor hjälp för Sbi och den omfattande statistik som ingår i Bokprovningen.

Kontakt

Svenska barnboksinstitutet: Lillemor Torstensson, kommunikationsansvarig,
lillemor.torstensson@barnboksinstitutet.se, 08–54 54 20 51.

#bokprovning, #svenskabarnboksinstitutet, www.barnboksinstitutet.se/bokprovning

Föreläsare och skribenter 2021

Gästföreläsare: Andreas Hedberg

Andreas Hedberg är docent i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet. I sin forskning utgår han från ett litteratursociologiskt grundperspektiv, och han har bland annat studerat svensk litteratur i översättning till andra språk. Just nu undersöker Andreas utgivningen av svensk barnlitteratur i översättning till franska. Han har också undervisat om barnlitteratur på förskolläroprogrammet.
Föreläsning: En g(l)ömd historia? Historiska teman i barn- och ungdomslitteraturen 2020

Gästsribent: Emilia Hellberg

Emilia Hellberg är kandidat i litteraturvetenskap med kulturvetenskaplig inriktning och var praktikant på Sbi under 2020. Emilia skrev om lekskildringar i bilderböcker i sin C-uppsats och följer upp temat i årets Bokprovning med en genomgång av lektematiken i 2020 års bilderböcker.
Textbidrag: Leken i 2020 års bilderböcker

Gästföreläsare: Katarina Rejman

Katarina Rejman är lärarutbildare och lektor vid Stockholms universitet. Tidigare har hon bland annat verkat i Finland som modersmållärare (svensklärare) och lärarutbildare vid Åbo Akademi. Hennes forskningsintressen rör litteraturläsning i skolan och andra frågor som rör undervisning och lärande i svenskämnet. Katarinas perspektiv handlar mer om de ungas läsning och utveckling till läsare än om litteraturvetenskapligt riktade analyser.

Föreläsning: Är det lätta lätt och det svåra svårt? En didaktisk-estetisk läsning av 2020 års kapitelböcker

Gästsribent: Ann Steiner

Ann Steiner forskar kring barnlitteratur och särskilt barnboksmarknaden. Hon undervisar i förlags- och bokmarknadskunskap vid Lunds universitet samt i litteraturvetenskap med inriktning mot litteratursociologi. Hon är framför allt intresserad av 1900-talets och samtidens litteratur, bokmarknad, läskultur och den digitala teknikens betydelse för litteraturen. Ann har deltagit som föreläsare i Bokprovning 2018 och som skribent 2020 och 2021.

Textbidrag: Ljudböcker för barn och unga

Föreläsare Sbi: Kajsa Bäckius och Sofia Gydemo

Kajsa Bäckius och Sofia Gydemo är båda bibliotekarier på Svenska barnboksinstitutet. Kajsa ansvarar för IT och bibliotekssystem och Sofia ansvarar för insamling av barn- och ungdomsböcker. Båda sitter med i redaktionen för barnämnesord. Kajsa och Sofia har föreläst vid tidigare Bokprovningar om bland annat dystopier, normer och inkludering, statistik och övergripande teman.

Föreläsning: Vad hände i utgivningen 2020? Statistik, teman och analyser

Redaktör: Åsa Warnqvist

Åsa Warnqvist är docent och forskningsledare på Svenska barnboksinstitutet och har sammanställt och redigerat hela översikten till Bokprovning 2021.